

Horváth Ágoston

A politika csúcsán

A fővárosi törvényhatósági bizottság vezető politikusai az 1920–1945 közötti korszakban

Bevezetés

Politikai háttér

Kutatásom célja a Horthy-korszak budapesti politikai elitjének vizsgálata, pontosabban az eliten belül egy szűk, közvetlen élcsoporthoz azonosítása és jellemzőinek feltárása. Figyelembe kell venni, hogy a vizsgált időszak a fővárosi politikában meglehetősen fordulatos volt, legalábbis a dualizmus korához képest: a Horthy-korszakban minden egyes törvényhatósági bizottsági választást (1920, 1925, 1930, 1935) más-más fővárosi törvény alapján tartottak meg,¹ illetve még a korszak elején, 1919–1920-ban (az első világháború után, az új politikai rendszer kiépítése kapcsán), valamint 1924–1925-ben (a törvényhatósági mandátum lejártát követő interregnumot kihasználó bethleni centralizációval összefüggésben), és 1934–1936-ban (a Gömbös-kormány fővárosi hatalomátvételi kísérletekor) is részlegesen vagy teljesen felfüggesztették a fővárosi autonómiáját.² Budapest politikai élete tehát korántsem mutat nyugodt képet ekkoriban: a kormányzat egyre erősebben igyekezett nyomást gyakorolni a fővárosi politikára, ahol saját szempontjai, céljai érvényesítésére törekedett.³ Ennek szükségszerű velejárója volt, hogy a fővárosi politika fokozatosan veszített súlyából (hiszen a kormányzat egyre több kérdésben szerzett a törvényhatósági bizottság fölött ellenőrzési jogot, és jogköröket is elvont a testülettől),

- 1 A különböző szabályozások legfontosabb elemei a következők: az 1920-as törvény Budapesten eltörölte a virilizmust, ezáltal sokkal nagyobb szerephez jutottak a választott törvényhatósági bizottsági tagok (ezzel párhuzamosan a választójogot is jelentősen kiterjesztették, ami azonban még így is szűkebb körnek adott lehetőséget a szavazásra, mint az országos szabályozás). Ugyanakkor bevezették a hivatali álláshoz, tisztséghez kötődő közgyűlési tagság intézményét. 1924-ben a választójog szigorítása mellett bevezették az intézmények, testületek törvényhatósági bizottsági képviselőit (a képviselőket az államfő nevezte ki). 1930-ban az általános közigazgatási reform keretei között megszülető új fővárosi törvény lehetőséget teremtett a városgazdálkodás szigorú állami ellenőrzésére, a belügyminiszter közvetlen beavatkozási jogot kapott pénzügyi, szervezeti, üzempolitikai ügyekben. A választott tagság létszáma jelentősen csökkent, miközben a nem választott tagok száma kibővült az érdekképviseleti csoportok küldöttjeivel, az örökös tagokkal és a szakszerűség képviselőivel. 1934-től a törvényhatósági bizottság döntéseit, rendeleteit a kormány utólag megsemmisíthette. BREINICH 1990, 46–52.
- 2 IGNÁCZ 2004, 1–6. Ennek különös jelentőségét mutatja, hogy az önkormányzati autonómia a helyi politikai elit létezésének feltételeként is értelmezhető. TAKÁCS 2008, 35.
- 3 IGNÁCZ 2013, 34–42.

különösen a korszak második felében, a Gömbös-kormány regnálásától kezdve.⁴ Ugyanakkor mégis a törvényhatósági bizottság maradt a budapesti politika elsődleges színtere,⁵ annak ellenére, hogy nem csupán választott tagokból állt, hanem kiegészült a kormány által kinevezett, a delegált, illetve a törvényhatósági bizottság által választott tagokkal. A virilizmust a fővárosban felváltó „nem választott tagság” intézményének is a bizottság összetételének kormányzati részről történő befolyásolása, a választói akarat korrigálása volt az egyik fontos funkciója.⁶ (A növekvő kormányzati nyomást illusztrálja, hogy a nem választott tagok aránya a korszak során fokozatosan nőtt, 1935-ben már 40 százalékot tett ki!)⁷

Módszerek, források

Az adatgyűjtés során elsősorban korabeli lexikonokra, életrajzgyűjteményekre, almanachokra támaszkodtam, ezen források adatait összehasonlítva és összesítve alakítottam ki a vizsgálathoz szükséges adatbázist. Az összegyűjtött életrajzi adatokat az alább részletezett szempontok szerint csoportosítottam és elemeztem. A források közül kiemelkedő jelentőségű György Endre két munkája,⁸ melyek mind a fővárosi törvényhatósági bizottság 1925–1935 közötti képviselőiről, mind a testület működéséről részletes, bőséges információkkal szolgáltak. Munkám további, szintén nagyon fontos bázisát jelentik a korszak – legtöbb ciklusban több változatban is elkészült – parlamenti almanachjai.

Elitértelmezések, szakirodalom

A szociológiába a Vilfredo Pareto, illetve Gaetano Mosca által bevezetett „elit” fogalma a társadalomtörténet egyik gyakori, nagyon sokféle jelentéssel bíró terminusa.⁹ Mivel munkám az empirikus elitkutatások csoportjába sorolható, Varga Balázssal és Takács Tiborral egyetértve az elit kifejezést abban a Millsnél gyökerező értelemben használom kutatásomban, amely az elit tagjainak meghatározását bizonyos intézmények vezető pozícióihoz köti.¹⁰ A magyar társadalomtudományi hagyományban a politikai elite vonatkozóan nagyon hasonló megközelítést alkalmazott Lakatos Ernő már 1942-ben: „A hatalom kifejtésének sok útja és módja van, mégis a liberális államban a törvényhozó testületek tagjait és a főbb hivatalok

4 IGNÁ CZ 2004, 8–12.

5 Az önkormányzati autonómia, ha egyre korlátozottabb formában is, de fennállt egészen 1944-ig.

6 IGNÁ CZ 2013, 48–55.

7 IGNÁ CZ 2007, 220–222. Mivel a nem választott tagok ugyanolyan jogokkal rendelkeztek a közgyűlésben, ugyanúgy részt vehettek a döntésekben, mint a választottak, így vizsgálatomból nem zártam ki ezeket a képviselőket sem.

8 GYÖRGY 1930, GYÖRGY 1931

9 VARGA 2009, 27–28.

10 VARGA 2009, 29., 38. TAKÁ CS 2008, 35–36.

tisztviselőit tarthatjuk a hatalom képviselőinek. A parlament és a minisztériumok társadalmi összetételét megvizsgálva [...] megtaláljuk a politikai hatalom tényleges birtokosait.”¹¹ Bizonyos értelemben szintén ezt az elitfelfogást fejlesztette tovább Lengyel György a következő definícióval: [Az elitet azok alkotják], „akiknek módjukban áll, hogy a társadalmi újratermelési folyamatokat személyes döntéseikkel és véleményeikkel befolyásolják”.¹² Ezekre az elméletekre támaszkodva, illetve Takács Tibor alapos, meggyőző érvelését¹³ elfogadva, a helyi – jelen esetben a fővárosi – politikai elitet a város törvényhatósági bizottságának tagságával és a városvezetőkkel azonosítottam elemzésemben. Céлом ezen belül egy szűk élcsoporthoz – a szelekciós szempontok alapján feltételezhetően legbefolyásosabb személyek csoportjának – azonosítása és jellemzőinek feltárása volt; ennek konkrét lépéseit a következő alfejezetben ismertetem.

Témaválasztásomat indokolja, hogy a Horthy-korszak budapesti politikájával foglalkozó művek jellemzően az egyes városházi párt(csoport)ok működését, történetét elemzik,¹⁴ de a fővárosi politikai elit egészéről nem nyújtanak átfogó képet.¹⁵ Gazdagon feldolgozott a korszak fővárosi választásainak története is, ezek a munkák azonban szintén csak érintőlegesen foglalkoznak a politikai elit témakörével.¹⁶ A dualizmus időszakára vonatkozóan készültek olyan elemzések, amelyek feltárják a korabeli törvényhatósági bizottsági tagok társadalmi hátterét, viszont az 1920 utáni korszakkal ezek nem foglalkoznak.¹⁷

A vizsgált elittagok kiválasztásának szempontjai

Az „eliten belüli szűk élcsoporthoz” alatt azokat a fővárosi politikusokat értem, akikről egyrészt pályafutásuk időtartama (legalább egy teljes fővárosi törvényhatósági ciklus), másrészt az országos politikában való szerepvállalásuk¹⁸ (országgyűlési

11 LAKATOS 1942, 5.

12 LENGYEL 1993, 15.

13 TAKÁCS 2008, 34–36.

14 L. NAGY 1972, VARSÁNYI 2007, GERGELY 2010

15 Korabeli adatgyűjtés alapján Wildner Ödön közölt (néhány leíró statisztikai szempontra támaszkodó, továbbá a törvényhatósági bizottság működési kereteit meghatározó törvények változásait vizsgáló) elemzést az 1900–1930 közötti törvényhatósági bizottságok összetételére vonatkozóan. (WILDNER 1931) A tanulmányban közölt adatok néhány esetben viszonyítási alapot nyújtottak számomra, ám ez a munka nem fedi le az általam vizsgált teljes időszakot (igaz, némi kitekintést nyújt a dualizmus utolsó évtizedeire), illetve vizsgálati szempontjai jóval szűkebbek kutatásomhoz képest.

16 FEITL–IGNÁCZ 2010, IGNÁCZ 2013

17 HORVÁTH J. 1999, HORVÁTH J. 2010, 98–172.

18 Az országos szerepvállalás különös jelentőségére mutat rá Takács Tibor azon megállapítása, hogy a modern polgári államokban a helyi elit döntési szabadsága mindig korlátozott, lehetőségei elmaradnak az országos elitétől. TAKÁCS 2008, 35. Feltételezésem ezzel összefüggésben az, hogy az országos elitbeli pozíció a politikusok helyi eliten belüli pozícióját erősítette, stabilizálta, ezért az eliten belüli élcsoporthoz azonosításához megfelelő indikátor.

képviselőség- és/vagy felsőházi tagság),¹⁹ vagy a városvezetésben (főpolgármester, polgármester) való részvétel, illetve a törvényhatósági bizottságban „örökös tagság”²⁰ elnyerése révén feltételezhető és tudható, hogy a fővárosi politika jelentős, vezető szereplői voltak. A fentebb vázolt kritériumok „szigorú szűrőnek”²¹ bizonyultak: összesen 146 képviselő került be a vizsgálandó személyek közé. Ezek a személyek a fővárosi politikai elitben kivétel nélkül stabil pozícióval rendelkeztek,²² és legtöbbjük hosszabb-rövidebb időre az országos politikai elitben is helyet kapott. Az elemzésbe bevont politikusok legfontosabb jellemzője tehát, hogy nagy részük egyszerűen volt tagja az országos és a fővárosi politikai elitnek.²³

Hipotézisek, a kutatás kérdései

Vizsgálatom legfontosabb hipotézise, hogy a fent említett pozíciók és kiválasztási szempontok indikátorai lehetnek a képviselők által a törvényhatósági bizottságban vitt szerep súlyának, a politikusok véleményformáló erejének. Önmagában érdekes kérdés ehhez kapcsolódóan, hogy az általam meghatározott indikátorok alapján vezetőnek tekintett fővárosi politikusok mennyiben számítottak valóban megkerülhetetlennek a budapesti politikai életben, valamint mennyire voltak az országos politikában is jelentős tényezők, milyen szerepeket vittek saját pártjaikon belül. Értelemszerűen fontos kérdés az is, hogy az általam körülhatárolni kívánt elitcsoport milyen pártmegoszlású. Különösen érdekes, hogy a fővárosi politika szűk vezető rétegében felül vannak-e reprezentálva a korszakban Budapesten irányító szerepet

-
- 19 Itt annyi engedményt tettem, hogy néhány olyan képviselőt is vizsgáltam, akik az országos politikában csak 1945 után jutottak országgyűlési szerephez, ugyanakkor a Horthy-korszak során több cikluson keresztül törvényhatósági bizottsági tagok voltak. Ezek a személyek pártthovatartozás szerint jellemzően szociáldemokraták voltak.
 - 20 Az örökös tagság intézményét 1930-ban vezették be, ezeket a képviselőket a közgyűlés választotta meg a „közélet területén érdemeket szerzett fővárosi polgárok sorából”.
 - 21 Ezt alátámasztja, hogy a korszakban a közgyűlés teljes taglétszáma 182 (az 1935-tel kezdődő ciklusban) és 310 (az 1925-tel kezdődő ciklusban) között alakult. (IGNÁCZ 2007, 220.)
 - 22 Tartósan közgyűlési tagok voltak.
 - 23 Fontos rögzíteni, hogy ilyen módon egyaránt vizsgáltam olyan képviselőket, akik 1920–1926 között nemzetgyűlési képviselők és/vagy 1927–1944 között az országgyűlés képviselő-, illetve felsőházának tagjai. Természetesen a felsőházi tagság egészen más természetű volt, mint a képviselőházi (a felsőházi képviselők ugyanis nem választás útján nyerték el mandátumukat, a felsőház jórészt az érdekképviselők, kamarák, történelmi egyházak, egyetemek, illetve nem utolsósorban a városok és vármegyék törvényhatósági bizottságai által delegált tagokból állt), ugyanakkor mégis azt feltételeztem, hogy a felsőházi tagoknak lehetett beleszólásuk országos ügyekbe, tehát az országos politika menetében is volt esélyük elképzeléseik mellett érvelni, azokat kifejtetni. A vizsgált személyek között 30 olyan képviselő szerepel, aki felsőházi tag volt (ezek közül 4 egyúttal a képviselőháznak is tagja volt más parlamenti ciklusban), közülük 14 a fővárosi törvényhatósági bizottság delegáltjaként. Ezek a képviselők kivétel nélkül a fővárosi közgyűlés köztiszteletben álló, befolyásos tagjai voltak, vagyis megfelelnek a kutatás elején kialakított vizsgálati szempontoknak.

játszott Wolff Károly-féle Keresztény Községi Párt képviselői, vagy a politikai elit élcsoportjának pártmegoszlása a korabeli törvényhatósági bizottsági erőviszonyokat tükrözi.

Kutatásom elsősorban az előbb körülhatárolt politikuscsoport társadalmi hátterét fogja feltárni (jórészt a szokásos szociodemográfiai változók, vagyis a születési hely, iskolai végzettség, foglalkozás, felekezeti megoszlás, lakóhelyi megoszlás szerint), alapvetően korabeli életrajzi források feldolgozása alapján. Különös hangsúlyt kívánok fektetni továbbá a képviselői mobilitás és a multipozicionalitás kérdéseire.

A mobilitásvizsgálathoz kapcsolódva értelemszerűen célom a képviselők származásának, felmenőinek, családi hátterének minél alaposabb feltérképezése, hogy legalább egy hozzávetőleges kép felvázolható legyen a '20-as, '30-as évekbeli vezető fővárosi politikusok rekrutációjáról. A multipozicionalitáshoz kapcsolódva potenciálisan fontos kérdés lehet, hogy melyek voltak azok a szervezetek, intézmények, társadalmi egyesületek, mozgalmak, amelyekben tipikusan szerepet vállaltak a korszak vezető fővárosi politikusai, vagyis amelyek a politikusok közötti kapcsolattartás törvényhatósági bizottságon, országgyűlésen kívüli színhelyeiként is értelmezhetők.

A fentebb ismertetett célokon kívül Illés Ivánnak az elitek nemzedéki ciklusaira vonatkozó elméletét²⁴ is tesztelni kívánom. Illés hipotézise szerint az elitek sok esetben nemzedéki ciklusok szerint szerveződnek, vagyis alapvetően generációváltások során lehet bekerülni az elitbe, míg egyéb időszakokban ez jóval nehezebb. Illés a 19., illetve 20. századi magyar kormánytagok születési évszámaival támasztja alá hipotézisét. A vizsgálat szempontjából releváns 19. században ennek alapján az ország vezető politikusai három nemzedékbe tömörültek, születési évszámaik szerint ezek a következő generációkat jelentik: 1822–1823, 1846–1849, 1874–1877 között születettek. Kutatásom során ezzel kapcsolatban egyrészt azt kívánom megvizsgálni, hogy az általam elemzendő fővárosi előjárók születési évszámai alapján lehet-e következtetni a korabeli fővárosi politikában is ilyen típusú nemzedéki ciklus létezésére. Másik kérdésem pedig az, hogy amennyiben adataim arra utalnak, hogy a fővárosi politikában is volt ilyen ciklus, akkor az mennyiben „mozgott együtt” az országos elit ciklusával. Vagyis konkrétan: az általam vizsgálni kívánt korszakból (1920-as, 1930-as évek) adódóan arra keresem a választ, hogy a vezető fővárosi politikusok mennyire tekinthetők – Illés elmélete alapján – egy közös, 1870-es évek derekán született generációnak.

24 ILLÉS 1991, 117–137.

Pártmegoszlás

A Horthy-korszak budapesti politikájáról általánosságban elmondható, hogy – a választójog fokozatos kiterjesztésével párhuzamosan – egyre inkább megszilárdult a modern tömegpártokra épülő politizálás gyakorlata. A korábbi, úgynevezett „törzsfőnökök” által irányított, nagyon erősen a képviselők személyes kapcsolataira épülő, bizonyos mértékig a modernizáció előtti társadalmi viszonyokat továbbéltető elitpártok helyét átvették a tömegbázissal rendelkező, a választókkal állandó kapcsolatot ápoló, korszerű kampányeszközöket alkalmazó tömegpártok.²⁵ A korszak fővárosi politikáját meghatározó négy nagyobb politikai csoport (keresztény párt, fővárosi kormánypárt, liberálisok, szociáldemokraták) közül leginkább a Keresztény Községi Párt /KKP/, illetve a Magyarországi Szociáldemokrata Párt /MSZDP/ rendelkezett tömegpárti ismérvekkel. Mindemellett az is a korszak sajátossága, hogy ezek a csoportok – a szociáldemokraták kivételével – kisebb irányzatok gyűjtőkategóriáiként értelmezhetők, és megjegyzendő, hogy az egyes csoportok nem rendelkeztek nagyon szigorú, átjárhatatlan határokkal.²⁶ Az 1. táblázat a vizsgált képviselők – előbb említett gyűjtőkategóriák szerinti – pártmegoszlását mutatja a törvényhatósági bizottságban.

Politikai oldal	Baloldal	Liberálisok	Jobboldal			Delegált tagok	Város-vezetők	Összesen
			KKP	Fővárosi kormánypárt	Egyéb jobboldal			
Képviselők száma	18 (12%)	14 (10%)	49 (34%)	32 (22%)	9 (6%)	18 (12%)	6 (4%)	146 (100%)
Ebből örökös tagok a korszak során	0 (0%)	3 (8%)	20 (51%)	14 (36%)	0 (0%)	2 (5%)	0 (0%)	39 (100%)

1. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának pártmegoszlása a törvényhatósági bizottságban kiegészítve a sorszázalékokkal

²⁵ A „kerületi klikkekre” és a „törzsfőnöki uralomra” épülő rendszer megtörésére az 1890-es évek második felében a Vázsonyi Vilmos vezetésével kerületenként megszervezett Demokrata Körök (elsőként a Terézvárosi Demokrata Kör) már kísérletet tettek, hiszen ezek a csoportok már politikai programmal indultak a törvényhatósági választásokon. A korszerűbb, pártokon alapuló politikai élet kialakulását azonban a városházán az 1920 előtti időszakban még jelentősen akadályozta az egyértelmű többségben lévő korábbi politikusgárda. SIPOS 1996, 46–64.

²⁶ IGNÁCZ 2013, 57–80.

A meglehetősen jobboldali fölényen belül is látványosan kiemelkedik a Wolff Károly által vezetett Keresztény Községi Párt, amely a korszakban a fővárosi politika első számú, irányító pártja volt. (Ez érvényesül vizsgálatom eredményeiben is.) Wolff vezetésével 1920-ban Budapesten is megvalósult a jobboldali-keresztény hatalomátvétel; a dualizmus liberális városvezetése elvesztette korábbi domináns pozícióját. Wolff azonban – mivel nem volt hajlandó feladni önállóságát – hamarosan (Bethlen István hatalomra jutása után) szembekerült a kormánnyal. A miniszterelnök megkísérelte a teljes fővárosi hatalomátvételt is (erre szolgált volna a Ripka Ferenc kormánybiztos által vezetett Egységes Községi Polgári Párt /EKPP/ létrehozása), Wolff befolyásának megtörése azonban nem sikerült sem ekkor, sem később, egészen a pártvezér 1936-ban bekövetkezett haláláig.²⁷

A második legnagyobb csoport az előbb említett fővárosi kormánypárt – illetve a kormánypárt változásaival párhuzamosan a fővárosban is létrejövő utódpartoké.²⁸ A – kutatásom alapján is kirajzolódó – fölényben levő jobboldal harmadik csoportját olyan politikusok alkotják, akik bizonyos elvi különbségek, esetleg személyes ellentétek miatt formálisan nem tartoztak a két nagyobb jobboldali tömbhöz, ugyanakkor egyáltalán nem ellenzékként viselkedtek, maguk is a törvényhatósági bizottság jobboldali többségéhez tartoztak. Jellemző, hogy sok esetben ezek a képviselők is bizonyos időszakokban a nagyobb jobboldali pártokban politizáltak: jó példa erre Friedrich István, aki a Keresztény Községi Pártból kiválva alapította meg Keresztény Ellenzék nevű csoportját.

A vizsgált képviselők harmadik legnagyobb csoportját a baloldali (szociáldemokrata) politikusok alkotják. Ugyanakkor látható az is, hogy az általam körülhatárolt elitcsoporton belül a szociáldemokratákkal azonos mértékben volt jelen a törvényhatósági bizottság – az előző fejezetben rögzítettek alapján általában szintén jobboldali kötődésű – delegált tagsága is.

Szintén jelentősebb csoport még a liberális – 1873–1920 között vezető pozícióban lévő – oldalé. Bár a pártszerkezet ezen a csoporton belül meglehetősen töredezett volt²⁹ – többször is előfordult, hogy a liberális pártok más szervezetekkel közös listákon indultak a választásokon –, ebben az esetben nem különítettem el pártoként a kutatásba bevont politikusokat (ez a kategóriánkénti elemszámok jelentős csökkenésével is járt volna).

27 IGNÁ CZ 2007, 201–203., GERGELY 2010, 187–195., 284–297., illetve *A főváros élén* 2008, 94–95.

28 Ezek a következők: NEP = Nemzeti Egység Pártja, MEKKP = Magyar Élet Keresztény Községi Pártja.

29 A liberális oldal a korszakban nem szerveződött egyetlen nagyobb tömbbe, hanem sok kisebb pártból állt, amelyek elnevezése és tagsága is sűrűn változott. Ide tartozó legfontosabb pártok: DBL = Demokratikus Blokk, NSZP = Nemzeti Szabadelvű Párt, NDP = Nemzeti Demokrata Párt, EPEL = Egyesült Polgári Ellenzék.

Külön érdemes foglalkozni a korszakban az örökös tagként (is) képviselővé választott törvényhatósági bizottsági tagokkal. Az örökös tagság intézményét 1930-ban vezették be, ezeket a képviselőket a közgyűlés választotta meg a „közélet területén érdemeket szerzett fővárosi polgárok sorából”.³⁰ Ez az intézmény különösen jó indikátora az általam körülhatárolni kívánt csoportnak, vagyis a törvényhatósági bizottság közvetlen vezetőrétegének, hiszen a közgyűlés általában a pártok vezetőit, a fővárosi politikában stabilan, hosszú idő óta aktív szerepet játszó személyeket delegálta ezen a módon a budapesti politika irányító testületébe. Ebből a szempontból különösen kedvező, hogy az általam választott módszer eredményeként kialakult 146 fős csoportból 39-en örökös tagokká váltak a vizsgált időszak során, hisz ez a tény mintegy igazolja, hogy ezek a politikusok valóban tagjai voltak a főváros legszűkebb politikai elitjének.

Az örökös taggá választott képviselők között még nagyobb arányú jobboldali fölényt tapasztaltam (39-ből 34 fő köthető a KKP-hoz, vagy a fővárosi kormánypárthoz, további 2 fő a delegált tagok közül került ki, az ellenzéki liberálisok közül pedig mindössze hárman váltak örökös taggá, a szociáldemokraták közül pedig egy képviselő sem). Ez elsősorban annak köszönhető, hogy az örökös tagság intézménye – mint a nem választott tagságé általában is – nem utolsósorban azt a célt szolgálta, hogy a jobboldal fölénye mindenképpen biztosított legyen a közgyűlésben.³¹ Ennek megfelelően az 1930-as, első örökös tagság-választáson 20 jobboldali és csupán két liberális politikus kapott ilyen módon törvényhatósági bizottsági mandátumot.³²

A korabeli törvényhatósági bizottsági mandátumarányokat³³ és az általam vizsgált elitcsoport pártmegoszlását összehasonlítva látható, hogy – a korabeli ellenzék háttérbe szorítására, mozgásterének szűkítésére tett politikai erőfeszítések alapján nem meglepő módon – a jobboldali politikusok felülreprezentáltak, míg különösen a szociáldemokraták, de a liberálisok is alulreprezentáltak.

30 1930: XVIII. tc. 23. § (2). Idézi: IGNÁ CZ 2007, 221.

31 IGNÁ CZ 2007, 220–222.

32 HORVÁ TH 1980, 285. Idézi: IGNÁ CZ 2007, 221.

33 1925-ben az ellenzéki választási szövetség, a Demokrata Blokk a törvényhatósági bizottsági mandátumok 51,2 százalékát szerezte meg (a jobboldali többséget a nem választott tagok biztosították), 1930-ban az MSZDP és a liberálisok mandátumaránya összesen 44,67 százalék volt, 1935-ben pedig 36,11 százalék. IGNÁ CZ 2007, 213.

Társadalmi háttér

Születési hely

A 2. táblázat az elemzésbe bevont képviselők születési hely szerinti megoszlását³⁴ mutatja.

Pártok	Budapest	1920-as határokon kívül	1920-as határokon belül vidéki városokban	1920-as határokon belül községben	Összesen
MSZDP	22%	22%	6%	50%	100%
Liberálisok	21%	21%	29%	29%	100%
KKP	27%	28%	27%	18%	100%
Kormánypárt	37,5%	37,5%	0%	25%	100%
Egyéb jobboldal	22%	33%	11%	33%	100%
Delegáltak	56%	28%	0%	16%	100%
Városvezetők	33%	33%	0%	34%	100%
Összesen	32%	29%	13%	26%	100%

2. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának születési hely szerinti megoszlása

Nem meglepő, hogy a szűk értelemben vett fővárosi politikai elit legnagyobb része Budapesten született (32 százalék),³⁵ ugyanakkor a főváros fölénye nem kirívó, hiszen igen jelentős azon képviselők aránya is, akik a trianoni határokon kívülről származtak (29 százalék), valamint számottevő a községekből érkezők (26 százalék) aránya. Ezekhez képest jelentősen kisebb, csupán 13 százalékos a trianoni határokon belüli vidéki városokból származók aránya.

A nagyobb párt(csoport)ok esetében az látszik, hogy a születési hely szempontjából a fővárosi kormánypárt a leginkább fővároscentrikus (ugyanakkor a delegált képviselők még a kormánypárti politikusoknál is jóval nagyobb mértékben származtak Budapestről). Az is elmondható, hogy az összes vizsgált csoportban 20

34 A fejezet táblázataiban az adatok könnyebb összehasonlíthatósága végett az elemszámokat nem, csak a százalékos megoszlásokat közlöm, mivel az összelemszám mindvégig azonos (146). A csoportonkénti elemszámok a 1. táblázatban megtalálhatók.

35 Ez – a korszak első felében legalábbis – lényegében megfelel a teljes törvényhatósági bizottságban tapasztalható arányoknak: a budapesti születésű képviselők a teljes bizottságban is nagyjából egyharmados arányban voltak jelen. (WILDNER 1931, 533., 537., 542.) Budapest teljes lakosságát figyelembe véve 1925-ben 38,3 százalék volt fővárosi születésű, a fővárosi közigazgatási alkalmazottaknak viszont csak 30 százaléka származott Budapestről egy 1926-ra vonatkozó adat alapján. WILDNER 1931, 518.

százalék feletti a fővárosiak aránya. A trianoni határokon kívül született képviselők szintén a fővárosi kormánypártban voltak jelen a legnagyobb arányban, de ebben az esetben is megállapítható, hogy az összes vizsgált csoportban jelentős mértékben, 20 százalék feletti arányban fordultak elő az 1920-as határokon kívülről származó politikusok. A trianoni határokon belüli vidéki városokban születettek csupán a liberális, illetve a Keresztény Községi Párthoz tartozó képviselők körében voltak jelen számottevő mértékben. Az 1920-as határokon belüli községi rekrutációs bázis az MSZDP-re volt a legjellemzőbb, legkevésbé pedig a törvényhatósági bizottság delegált tagjaira. Egyértelműen látszik az is, hogy – a nagy elemszám miatt – a KKP és a fővárosi kormánypárt nagyjából hasonló szerkezetű születési hely szerinti megoszlása határozza meg az összesített megoszlást is.

Iskolai végzettség

A 3. táblázatban a vizsgált képviselők iskolai végzettségének adatait foglaltam össze.

Pártok	2 felsőfokú végzettség	Egyetemi diploma	Nem egyetemi felsőfokú végzettség	Közéiskola	Szakiskola	4 középiskolai osztály	Magántanulmányok	Össz.
MSZDP	5,56%	11,11%	5,56%	5,56%	61,11%	5,56%	5,56%	100%
Liberálisok	7,14%	71,43%	14,29%	7,14%	0%	0%	0%	100%
KKP	10,2%	67,35%	10,2%	2,04%	8,16%	0%	2,04%	100%
Kormánypárt	9,38%	71,88%	9,38%	0%	9,38%	0%	0%	100%
Egyéb jobboldal	22,22%	66,67%	11,11%	0%	0%	0%	0%	100%
Delegáltak	5,56%	72,22%	11,11%	0%	11,11%	0%	0%	100%
Városvezetők	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	100%
Összesen	8,9%	63,7%	9,59%	2,05%	13,7%	0,68%	1,37%	100%

3. táblázat: A fővárosi politikai elit élccsoportjának legmagasabb iskolai végzettsége

Az adatokból egyértelműen látszik, hogy a budapesti politikai elit ezen vezető csoportja iskolai végzettsége szempontjából magasan képzett (82 százalékuk felsőfokú, 73 százalékuk egyetemi végzettséggel rendelkezett), legtöbbször a „tudáselit”³⁶

36 Fontos megjegyezni, hogy a tudáselit kifejezést itt nem a fogalom eredeti, Kovács I. Gábor által definiált értelmében KOVÁCS I.–KENDE 2006, 99–100. használom, vagyis nem a tudományos intézményrendszer legmagasabb pozícióit betöltő személyeket (ezen belül különösen az egyetemi tanárokat) értem alatta, hanem egyszerűen a magasan iskolázottakat.

tagjának is tekinthető.³⁷ Szembetűnő az is, hogy az egyetemi diplomával rendelkező képviselők kimagaslóan a legnagyobb arányban (az egyetemi végzettséggel rendelkezők 75,5 százaléka, az összes vizsgált képviselő 55 százaléka) jogászok voltak. Megkockáztatható tehát az a megállapítás, hogy a korabeli fővárosi közéletet igen jelentős mértékben jogi végzettségű szakemberek irányították.³⁸ Nem jogász egyetemi végzettségű elittagok ugyanakkor a korszak vezető városházi pártjában, a Keresztény Községi Pártban fordultak elő leginkább, ám a párt diplomás politikusainak 60 százaléka így is jogász volt.

A legiskolázottabb csoport a városvezetőké, hiszen mind a hat elemzésbe bevont politikus egyetemi (jogász)diplomával rendelkezett. Szintén átlag feletti mértékben iskolázottnak tekinthetők a delegált képviselők, a nagy pártokon kívül álló jobboldaliak és a liberálisok csoportjai. A többi csoporthoz képest jóval nagyobb elemszámmal rendelkező nagy jobboldali pártok képviselőinek körében az előbb említett csoportokhoz képest nagyobb arányban fordulnak elő alacsonyabb iskolai végzettségű politikusok. A vizsgált csoportok közül egyértelműen a szociáldemokrata képviselők a legkevésbé iskolázottak³⁹ (ám a korszak országos arányaihoz képest így is jelentősen iskolázottabbnak tekinthető ez a politikuscsoport is).⁴⁰ Az elit élcsoporthoz tartozó MSZDP-s politikusok legnagyobb része szakiskolát végzett, ami a párt társadalmi bázisával, profiljával jól magyarázható.

-
- 37 Nem mellékes az sem, hogy a vizsgált 146 képviselő közül 13-nak (9 százalék) két felsőfokú végzettsége volt, miközben a korszakra jellemző adat, hogy a 25 évnél idősebb népességnek a népszámlálási adatok alapján 1920-ban 1,7, 1930-ban 1,8, 1941-ben – részben a területi visszacsatolások miatt – újra csak 1,6 százaléka rendelkezett felsőfokú végzettséggel. *Magyarország 1997*. Ez a tény is arra utal, hogy az elemzett csoport valóban rendelkezik specifikus elitjellemzőkkel.
- 38 Ez egyrészt amiatt sem meglepő, mert a képviselők egy része a közigazgatásban kezdte pályafutását, majd így került be a budapesti közéletbe. Másrészt elemzésem kifejezett célja volt az országos és a fővárosi politikai elit közös tagjainak körülhatárolása; a korszak országos politikai elitjére – legalábbis az országgyűlési képviselőkre – pedig jellemző adat, hogy a képviselőházi kormánypárti frakció (amely létszáma miatt a teljes országgyűlés arányait meghatározta) tagjainak nagyjából 50 százaléka rendelkezett diplomával (legnagyobb részük jogi végzettséggel), míg a felsőházi tagok 40–45 százalékának volt jogi diplomája. (GYÁNI–KÖVÉR 2006, 244, 247.) Ennek alapján úgy tűnik, hogy a budapesti elitcsoportban az országos politikánál némileg koncentráltabban voltak jelen diplomás és ezen belül jogi végzettségű képviselők, azonban az is látható, hogy a jogász végzettségű képviselők aránya az országos politikában is igen jelentős volt. A jogi végzettségen kívül a leginkább előforduló további diplomás végzettségek az orvosi, a bölcsészeti és a műszaki voltak a vizsgált fővárosi elitcsoport körében.
- 39 Ugyanakkor az is szembetűnő, hogy az MSZDP rendelkezik a legszínesebb iskolai végzettség-paletával: a szociáldemokrata politikusok minden általam felállított végzettségi kategóriában jelen voltak. A szociáldemokraták mellett még a KKP-ra jellemző a végzettségi kategóriák széles körű lefedettsége, ami a két politikai alakulat tömegpárti jellegével is összefüggésbe hozható.
- 40 Ezt alátámasztja, hogy a Horthy-korszakban az ország 15 éven felüli népességében még a 8 osztályt befejezők is csupán 11,2, 12,9, illetve 15,1 százalékos arányban fordultak elő az 1920-as, 1930-as és az 1941-es népszámlálás adatai alapján. (*Magyarország 1997*)

A 4. táblázat a vizsgált képviselők külföldön végzett tanulmányait foglalja össze (természetesen a trianoni határokon kívül eső, de egykor Magyarországhoz tartozó területeken folytatott tanulmányokat nem vettem figyelembe a külföldi tanulmányok vizsgálata során, hiszen az elemzésben bemutatott elitcsoport tagjai jellemzően 1920 előtt – akkor még Magyarországon – végezték tanulmányaikat).

Pártok	Külföldi tanulmányok
MSZDP	11,11%
Liberálisok	64,29%
KKP	44,9%
Kormánypárt	50%
Egyéb jobboldal	44,44%
Delegáltak	72,22%
Városvezetők	16,67%
Összesen	45,89%

4. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának külföldi tanulmányai⁴¹

A külföldön folytatott tanulmányok esetében is szembeűnő, hogy ez leginkább a delegált⁴² és a liberális⁴³ képviselőkre jellemző. Ugyanakkor a jobboldali elittagok esetében is kifejezetten gyakori, az ide tartozó politikusok több mint 40 százaléka szintén tanult Magyarországon kívül.⁴⁴ Külföldi tanulmányok legritkább esetben az MSZDP-s politikusok körében fordultak elő, ami összefüggésben van a

- 41 A százalékos arányok az adott csoportban külföldi tanulmányokat végzettek számát viszonyítják a csoport összelemszámához.
- 42 Például Eszterházy Móric Oxfordban jogi, Gschwindt Ernő Heidelbergben bölcsészeti, Pompéry Elemér Karlsruheban műszaki, Schimanek Emil Berlinben szintén műszaki tanulmányokat folytatott. A törvényhatósági bizottságba a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara delegáltjaként bekerült asztalosmester, Nagy Antal szintén tanult külföldi mestereknél is.
- 43 Megemlítenők Fábíán Béla bécsi jogi, Lázár Miklós bécsi és londoni bölcsészeti, és Sándor Pál drezdai kereskedelmi tanulmányai.
- 44 A Keresztény Községi Párthoz tartozó politikusok esetében Csepregi Horváth János Bécsben végzett jogi, Csilléry András Münchenben, Berlinben és Breslauban végzett orvosi, Eckhardt Tibor Berlinben és Párizsban végzett jogi, Vass József Rómában végzett teológiai és Wolff Károly Lipcsében, Berlinben és Halléban végzett jogi tanulmányai emelhetők ki. A fővárosi kormánypárti politikusok közül például Glücksthal Samu Bécsben jogot, Kozma Jenő Lausanne-ban jogot, Pözel István Bonnban és Oxfordban jogot, Ugron Gábor Lipcsében és Genfben szintén jogot tanult. A jobboldali politikusok közül kiemelendő még Friedrich István, aki Charlottenburgban műszaki, Berlinben pedig jogi tanulmányokat folytatott.

párt képviselőinek a többi vizsgált csoporthoz viszonyított alacsonyabb iskolai végzettségével is. Némileg meglepő, hogy a hat vizsgált városvezető közül mindössze egy (Huszár Aladár, az 1932–1934 közötti időszak főpolgármestere, aki Genfben jogot hallgatott) tanult a Trianon előtti országhatáron kívül is.

Foglalkozás

Az iskolai végzettséggel természetesen szorosan összekapcsolódik a foglalkozás, ennek megoszlását az 5. táblázatban tekintem át.

	MSZDP	Liberálisok	KKP	Kormány- párt	Egyéb jobboldal	Delegáltak	Város- vezetők	Össz.
Iparos	44,44%	0%	12,24%	0%	0%	11,11%	0%	10,96%
Író/újságíró	11,11%	21,43%	8,16%	6,25%	0%	5,56%	0%	8,22%
Közigazgatási tisztviselő (állam)	0%	0%	12,24%	6,25%	22,22%	27,78%	16,67%	10,96%
Közigazgatási tisztviselő (főváros)	0%	0%	0%	12,50%	0%	5,56%	83,33%	6,85%
Magán- tisztviselő	16,67%	7,14%	4,08%	0%	11,11%	0%	0%	4,79%
Mérnök	0%	0%	8,16%	6,25%	22,22%	5,56%	0%	6,16%
Orvos	0%	0%	6,12%	3,13%	0%	11,11%	0%	4,11%
Pap/lelkész	0%	0%	10,20%	0%	0%	0%	0%	3,42%
Tulajdonos	0%	0%	0%	9,38%	0%	11,11%	0%	3,42%
Ügyvéd	5,56%	42,86%	14,29%	25%	0%	5,56%	0%	15,75%
Ügyvéd + gyógyszerész	0%	0%	0%	0%	11,11%	0%	0%	0,68%
Ügyvéd + köztisztviselő	0%	21,43%	2,04%	15,63%	0%	5,56%	0%	6,85%
Ügyvéd + magán- tisztviselő	5,56%	7,14%	4,08%	3,13%	11,11%	0%	0%	4,11%
Egyéb	16,67%	0%	18,37%	12,50%	22,22%	11,11%	0%	13,70%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

5. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának foglalkozási megoszlása

A táblázat kategóriáit úgy alakítottam ki, hogy lehetőség szerint minél részletesebben ismertethessem az adatokat, azonban az alacsony elemszámú (5-nél kevesebb esettel rendelkező) foglalkozások⁴⁵ összevonása az egyéb kategóriába elkerülhetetlen volt. Amennyiben egy vizsgált személy pályafutása során több foglalkozással is rendelkezett, akkor életrajzának részletes áttekintése alapján döntöttem a foglalkozási kategóriába való besorolásról, illetve néhány érdekes foglalkozáspárt külön kategóriaként megtartottam. A szakmán belüli hierarchiában elért pozíciókat (például ha egy orvos kórházigazgatóként is dolgozott, mint Barla-Szabó József) nem tekintettem külön kategóriának. Bár nem az összes politikusra vonatkozóan, de a foglalkozásra vonatkozó részletes adatokat az 1. mellékletben közlöm.⁴⁶

Ahogy a jogászfölény már az iskolai végzettség bemutatásánál is látható volt, a vizsgált képviselők legnagyobb része (több mint egynegyede) ügyvéd. Jelentősebb foglalkozási csoport még a közigazgatási tisztviselőké (különösen, ha összevonom a fővárosi és állami alkalmazásban álló köztisztviselőket, összességében ebbe a két foglalkozási kategóriába a vizsgált politikusok közel egyötöde tartozik). Számottevő foglalkozási kategória az iparosoké is, ami alapvetően a kategóriának a szociáldemokrata képviselők foglalkozási megoszlásán belüli kitüntetett szerepével magyarázható.⁴⁷ A vizsgálatban körülhatárolt fővárosi elit élcsoporthoz foglalkozási megoszlásáról összefoglalóan megállapítható az értelmiségi foglalkozások döntő dominanciája, a vizsgált politikusok jellemzően kifejezetten magas presztízsű szakmákban dolgoztak (sok esetben politikai pályafutásukkal párhuzamosan).⁴⁸ Ez nem meglepő annak alapján – ahogy a bevezetőben is jeleztem –, hogy vizsgálatom a korabeli fővárosi politikai eliten belül is egy szűk, vezető politikuscsoportot azonosít.

45 Például: gimnáziumi tanár, gyári munkás, rendőr, katonatiszt, vasúti tisztviselő, tanító.

46 A mellékletben terjedelmi okokból csak azokat tüntettem fel, akik esetében az apák végzettségére vonatkozóan is rendelkezésemre állt információ.

47 Az 1920–1930 közötti időszakban a teljes törvényhatósági bizottságban is ezek a foglalkozások voltak a leggyakoribbak a képviselők körében, és az egész testület figyelembe véve is az ügyvédek domináltak, ráadásul arányuk növekvő tendenciát mutatott: 1920-ban 14,6 százalékkal, 1930-ban már 17,4 százalékkal képviseltették magukat. WILDNER 1931, 533., 538., 542. Ugyanakkor látható, hogy az ügyvéd foglalkozású politikusok az elit élcsoporthoz felülreprezentáltak.

48 A politikai pályafutás és a „civil” szakma gyakorlása párhuzamosan legkevésbé az MSZDP-s politikusokra volt jellemző. Ennek magyarázata lehet, hogy a szociáldemokrata képviselők voltak a legkevésbé iskolázottak, és ennek megfelelően a többi elitcsoportnál jellemzően alacsonyabb presztízsű foglalkozásuk volt. Számukra tehát kedvező lehetőséget jelentett akár az intragenerációs mobilitásra is a politizálás, ennek megfelelően körükben gyakori volt a főállású pártbeli elhelyezkedés és „civil” foglalkozásuk feladása. Ugyanakkor eredeti foglalkozásuk érdekképviselőként általában nem adták fel, hanem pártjukban és a szakszervezeti mozgalomban is tanult szakmájukkal összefüggő területen dolgoztak.

Az adatokat a korabeli országos politikai elit foglalkozásszerkezetével összehasonlítva (az iskolai végzettséghez hasonlóan) szintén megfigyelhetők azonos tendenciák a két elitcsoport között: 1920–1939 között a képviselőház kormánypárti frakciójának tagjai körében egyértelmű értelmiségi, illetve államhivatalnoki, valamint birtokos dominancia volt jellemző, továbbá az is általános jelenség volt (különösen a korszak első felében), hogy a képviselők nem főállásban végezték parlamenti munkájukat, egyéb elitpozíciókkal is rendelkeztek, vagyis státuszukat nem a politikában vállalt szerepüknek köszönhették, az csupán megerősítette elitpozíciójukat.⁴⁹

Az is kitűnik, hogy a kutatásba bekerült bizottsági tagok között a legszínesebb foglalkozási palettával a Keresztény Községi Párt képviselői rendelkeztek. Ebben feltehetően szerepe van annak, hogy ez a párt képviseltette magát a legnagyobb mértékben az általam vizsgált csoportban. (Ne feledjük, az MSZDP mellett iskolai végzettség szempontjából is ez a párt mutatta eredményeink alapján a legszínesebb képet.) Ezzel szemben foglalkozás szempontjából a leghomogénebb csoportot a városvezetők alkották (természetesen ez a megfigyelés a csoport kis méretével is összefügg), hiszen közülük öten is budapesti köztisztviselőként dolgoztak pályafutásuk során, egyikük pedig állami köztisztviselő volt.

Érdeemes röviden áttekinteni a többi párt(csoport) esetében is a foglalkozásszerkezeti megoszlást. A szociáldemokraták esetében a már említett iparosfőlény mellett számottevő csoportot jelentett a magántisztviselőké is. A liberális képviselők esetén az ügyvédek döntő főlénye tapasztalható, emellett még az írók/újságírók kategóriája volt jelentősebb. A KKP esetében a már említett sokszínű, viszonylag egyenletes eloszlás volt jellemző, a fővárosi kormánypártban azonban szintén jelentős volt az ügyvédfőlény, és ebben az esetben nagy arányban voltak jelen a köztisztviselői állással rendelkező képviselők is. A nem a nagy pártokhoz tartozó jobboldali képviselők körében a leggyakoribb foglalkozási kategóriák a köztisztviselő és a mérnök voltak. A delegált képviselőkre szintén egyenletesebb eloszlás volt jellemző, a köztisztviselői kategória azonban (a dolog természeténél fogva) ebben az esetben is kiemelkedő aránnyal rendelkezett.

A foglalkozási kategorizálásnál nem szerepeltettem – hiszen ez általában nem főfoglalkozás volt –, de fontos megemlíteni, hogy a vizsgálatba vont 146 személy közül 16 felsőoktatási oktatói címmel is rendelkezett egyéb beosztásai mellett: Barla-Szabó József, Becsey Antal, Berzeviczy Albert, Csilléry András, Ereky Károly, Ernszt Sándor, Harrer Ferenc, Hóman Bálint, Hutyra Ferenc, Kossalka János, Lipták Pál, Papp József, Raffay Sándor, Schimanek Emil, Vass József és Viczián István.

49 GYÁNI-KÖVÉR 2006, 243–245. A kormánypártok korabeli főlénye miatt a teljes országgyűlés foglalkozásszerkezete nem tér el ettől lényegesen.

Az adatok jobb értelmezhetősége érdekében szükséges kitekinteni a dualizmus kori törvényhatósági bizottsági tagok foglalkozási megoszlására is. Ahogy a tanulmány elején jeleztem, 1920 a budapesti politikában is jelentős korszakhatár volt, éles koncepcióváltással (a „keresztény” Budapest programjának meghirdetésével), továbbá a virilizmus fővárosi megszüntetésével. Ezek a változások nyilvánvalóan a várost irányító réteg cserélődését indukálták,⁵⁰ vagyis elmondható, hogy az 1920 előtti és az 1920 utáni városházi elit – ha találtam is példát a két korszak közötti személyi kontinuitásra⁵¹ – jelentősen eltért egymástól politikai gondolkodásmódját, mentalitását, illetve némileg társadalmi bázisát tekintve is. Ugyanakkor az 1873–1920 közötti törvényhatósági bizottságok tagságának foglalkozásszerkezetét és ennek változásait áttekintve az is egyértelmű, hogy a Horthy-kori fővárosi politikai elit szerkezete bizonyos mértékig már 1920 előtt zajló folyamatok eredményeként alakult ki.

Mivel az 1920 előtti korszakra vonatkozóan nem végeztem adatgyűjtést, Horváth J. András adatai⁵² alapján hasonlítottam össze a két korszakot. Figyelembe kellett vennem, hogy míg Horváth J. adatai a dualizmus kori teljes törvényhatósági bizottságokra vonatkoznak, addig az általam vizsgált politikusok egy szűk elit élcsoportot képeznek. Az adatok közvetlen összehasonlítása ezért nem volt lehetséges, csupán a tendenciákra koncentráltam. Az 1873–1920 közötti korszak egyik fontos változása az ügyvédek előretörése a törvényhatósági bizottságban: míg a város-egyesítéskor 43 ügyvéd képviselő volt a közgyűlésben, 1912-ben (ekkor volt utoljára önkormányzati választás a fővárosban 1920 előtt a háború miatt) már 88. Az értelmiségi foglalkozásúak (írók, tudósok, művészek, orvosok, ügyvédek) összességében az 1873–1920 közötti korszakban nagyjából a közgyűlések tagságának egyharmadát alkották (az 1900-as évek elején arányuk a 40 százalékot is meghaladta, utána azonban kissé visszaszorultak). A dualizmus kori közgyűléseket mindvégig az ipari foglalkozásúak dominálták (1873-ban 134, 1912-ben 113 iparos volt a közgyűlés tagja, azonban 1897-ben csak 80-an voltak), de jelentős csoport volt a kereskedőké is, a városegyesítéskor 95, 1912-ben pedig 72 taggal. E két csoport 1920 után egyértelműen visszaszorult korábbi pozíciójához képest (átadva helyét az értelmiségi, valamint hivatalnoki egzisztenciák még erősebb jelenlétének), ami össze-

50 Ez jól látható abból is, hogy míg 1900–1915 között választásonként átlagosan a törvényhatósági bizottság tagságának mindössze 16,8 százaléka cserélődött, addig az 1920-as választáskor a tagok 77 százaléka újonnan került be. WILDNER 1931, 535.

51 Például: Baracs Marcell, Bárczy István, Bódy Tivadar, Botzenhardt János, Bródy Ernő, Gaár Vilmos, Glücksthal Samu, Harrer Ferenc, Kozma Jenő, Szigeti János. Jellemző az is, hogy az 1920-as választásokon a törvényhatósági bizottsági tagságukat megőrző politikusok legnagyobb része a korábbi liberális városvezetés meghatározó alakja volt; képviselői helyüket ugyan többen is meg tudták tartani közülük, de hatalmuk, befolyásuk jelentősen csökkent, ellenzékbe kerültek.

52 HORVÁTH J. 2010, 102.

függ a virilizmus megszűntetésével is. Az 1920 utáni korszakhoz képest további különbség, hogy a dualizmus idején a városi, illetve állami hivatalnokok jelenléte a törvényhatósági bizottságban az 1873–1900 közötti növekedés után 1900–1920 között fokozatosan csökkent.

Társadalmi mobilitás

A foglalkozással szorosan összekapcsolódó kérdés a társadalmi mobilitás elemzése.⁵³ A rendelkezésre álló és elemzett életrajzok hiányosságai⁵⁴ miatt csupán 85 képviselő esetében találtam elérhető adatot az apa foglalkozására vonatkozóan.⁵⁵ A részletes adatokat az 1. *melléklet*ben közlöm. Összességében elmondható, hogy a vizsgált politikai elit élcsoportban nem található intergenerációs státuszvesztő képviselő.⁵⁶ 22 olyan politikus szerepel a vizsgálatban, akik lényegében apjukkal teljesen azonos, vagy csak nagyon kis mértékben eltérő foglalkozást űztek,⁵⁷ 43 képviselő pedig egyértelműen növelte státuszát származási pozíciójához képest. További 20 képviselő esetében részletesebb adatok hiányában nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy történt-e státusznövekedés, vagy csupán családjuk pozícióját őrizték.⁵⁸

Az adatok közül érdemes kiemelni néhány konkrét példát, jellemző karrierutat. A már említett Bódy Tivadaréhoz hasonló, a városházi ranglétra fokozatait bejáró intragenerációs mobilitást valósított meg a korszak városvezetőinek nagy része, így Bárczy István, Sipőcz Jenő, Ripka Ferenc, Borvendég Ferenc, Szendy Károly, Keledy Tibor és Farkas Ákos is. A korabeli Budapest lényegében összes városvezetőjéről megállapítható tehát, hogy jelentős fővárosi közigazgatásbeli tapasztalatokkal rendelkező hivatalnokok voltak, akik pályafutásuk megkoronázásaként érték el polgármesteri, illetve főpolgármesteri tisztségüket. A fővárosi karrier azonban

- 53 A foglalkozási státusz változását tekintem az inter- és az intragenerációs mobilitás egyik legjobb mutatójának, amellett, hogy számolni kell a módszer hiányosságaival is. A hiányosságok közül a legfontosabb, hogy a tevékenységszerkezethez kapcsolódó foglalkozás csupán az egyik fontos – de nem kizárólagos – szegmens a társadalmi pozíciót alakító egyéb dimenziók (vagyonijövedelmi helyzet, illetve a rang/pesztizs) között. A háromtengelyes struktúra helyett (részletesen lásd: GYÁNI–KÖVÉR 2006, 70–112.) tehát a kizárólag a generációk foglalkozási pozíciójának különbségeire épülő mobilitáselemzés tulajdonképpen csak az egyik strukturális tengely mentén való tagozódást veszi figyelembe.
- 54 A történeti elít kutatások során a felmenőkről történő adatgyűjtés nehézségeiről lásd: KOVÁCS I.–KENDE 2006, 114–121. Mivel a kutatás során levéltári adatgyűjtést nem végeztem, a hivatkozott tanulmány részletgazdag, az életpálya több szakaszát figyelembe vevő adatokból kiinduló összetett megközelítésmódjáról, és így egy alaposabb mobilitáskutatásról (a vizsgálat terjedelmi korlátai miatt is) le kellett mondanom.
- 55 A foglalkozási kategóriák összevethetőségének problémája ezekben az esetekben is fennáll.
- 56 Mivel a kutatott képviselők egy szűk elitcsoport tagjai, erre az eshetőségre nem is számítottam.
- 57 Ebben a csoportban sem volt automatikus a státusz átörökítése: figyelemre méltó intragenerációs mobilitást valósított meg például Bódy Tivadar (apja ügyvéd volt), aki 1886-ban helyezkedett el a fővárosi törvényhatóságnál fogalmazódíjnokként, és 1918-ra a polgármesteri tisztségig jutott.
- 58 A pozícióvesztés ezekben az esetekben is nagy valószínűséggel kizárható.

Bódy Tivadarhoz hasonlóan például Sipőcz Jenő esetében sem jelentett feltétlenül felfelé irányuló intergenerációs mobilitást, hiszen Sipőcz apja jogtudósként a Székesfővárosi Árvaszék elnöki tisztségét töltötte be. Keledy Tibor esetében szintén nem állapítható meg egyértelmű státuszemelkedés, apja ugyanis főgimnáziumi tanárként dolgozott. Bódy Tivadaréhoz nagyon hasonló utat járt be az 1918-ra alpolgármesteri tisztségig jutó, és az 1920 utáni főváros politikai életében is aktívan részt vevő (ezzel családja hagyományait követő)⁵⁹ Harrer Ferenc is: 1896-ban helyezkedett el a városházán fogalmazóként, 1911-től már tanácsnok volt, míg 1918-ra a tágabb értelemben vett városvezetés tagja lett. Érdeemes megemlíteni Oswald István és Szabóky Alajos karrierútját is: Oswald 1894-től aljárásbíróként kezdett dolgozni, 1909-től a Budapesti Királyi Ítéltábla táblabírója, 1918-tól a Budapesti Királyi Törvényszék elnöke, 1934-től pedig a Kúria elnöke lett. Szabóky 1895-ben a Statisztikai Hivatalnál helyezkedett el, 1917-től aligazgatói, 1920-tól igazgatói tisztséget kapott, a '20-as években pedig helyettes államtitkár és pénzügyminisztériumi osztályvezető, illetve az 1924-ben megalapított Magyar Nemzeti Bank kormánybiztosa lett. Az itt bemutatott intragenerációs mobilitási ívek is világosan rámutatnak, hogy a státusz-átörökítés a bürokratikus ranglétra kialakulásával már korántsem automatikus: a családi háttér inkább a hierarchiában való előrejutás sebességére van hatással, de közvetlenül jellemzően nem juttat pozícióhoz.

Az intergenerációs mobilitást vizsgálva figyelemre méltó, hogy a szociáldemokrata képviselők közül különösen sokan mutattak egyértelmű státuszemelkedést. Farkas Zoltán például szikvízüzem-tulajdonos fiaként lett ügyvéd és politikus, Kertész Miklós tanító fiaként gyári tisztviselő és politikus, Kéthly Anna villanyszerelő lányaként magántisztviselő és a korszak meghatározó baloldali politikusa, Peidl Gyula mészárossegéd fiaként – ha rövid időre is – miniszterelnök, vezető politikus, Peyer Károly porcelángyári munkás fiaként vezető szociáldemokrata parlamenti képviselő, Révész Mihály szabósegéd fiaként újságíró és politikus. Megjegyzendő, hogy az MSZDP társadalmi bázisát figyelembe véve nem meglepő a *homo novusok* magas aránya a pártban.

A fentebb ismertetett adatok alapján természetesen más pártokban is előfordultak státuszemelkedést mutató politikusok. A KKP-sek közül megemlítendő Frűhwirth Mátyás, aki földműves apa fiaként lett számos katolikus társadalmi szervezet tisztségviselője, újságíró és politikus; Raffay Sándor, aki iparos fiaként lett evangélikus püspök és teológiai akadémiai rendes tanár; továbbá Vass József, aki szintén iparos apa gyermekeként lett pap, egyetemi tanár és népjóléti miniszter.

59 Nagypaja szőlő- és házbirtokosként volt a budai képviselőtestület tagja a 19. század közepén, apja, Pál pedig Óbuda első és egyben utolsó polgármestereként a városeyesítés jelentős szereplője, majd virilisként az egyesített főváros törvényhatósági bizottságának is tagja volt 1873–1894 között. HORVÁTH J. 2010, 165–166.

A fővárosi kormánypártban politizálók közül Gaár Vilmos szintén iparos apa gyermekeként lett ügyvéd, illetve kúriai bíró; Kiss Menyhért földműves fiaként újságíró és állami felsőkereskedelmi iskolai tanár; Ripka Ferenc erdészsegéd fiaként fővárosi vállalatok igazgatója, majd főpolgármester. A liberálisok esetében kiemelendő Kabakovits József, aki fodrász apa fiaként lett ügyvéd, illetve törvényszéki bíró; Pakots József, aki iparos fiaként újságíró, illetve író; Rupert Rezső, aki cipész apa gyermekeként vált ügyvéddé. Kiemelendő továbbá a városvezetők közül a szűrszabó apától származó Borvendég Ferenc, valamint Szendy Károly, akinek apja asztalosmester volt. Ennek alapján is látható, hogy a városvezetők közül sem származott valamennyi magas státuszú családból: ezen politikusok számára a fővárosi hivatalnoki pálya kifejezetten felemelkedési lehetőséget, mobilitási csatornát kínált.

Néhány esetben egyértelmű volt, hogy a vizsgált képviselő a foglalkozási mobilitás szempontjából immobilnak tekinthető. Erre példa a KKP-s Csilléry András, hiszen apja ügyvéd, majd táblabíró volt, Csilléry pedig fogorvos, egyetemi oktató, továbbá a Friedrich-kormány népegészségügyi és népjóléti minisztere; Milotay István ügyvéd fiaként lett jogász és újságíró. A fővárosi kormánypártból Glück Frigyes családja vendéglátóipari vállalkozásait örökölte, illetve fejlesztette tovább szállodatulajdonosként; Schmidt Richárd Glückhöz hasonló módon apja malomipari vállalkozását vitte tovább tulajdonosként; Vályi Lajos a Budapesti Királyi Ítéltábla alelnökének fiaként lett jogász és ügyvéd; Zsitvay Tibor pedig a Budapesti Büntetőtörvényszék elnökének gyermekeként lett ügyvéd, nemzetgyűlési elnök és igazságügy-miniszter. A nagyobb politikai tömbökön kívül politizáló, de szintén jobboldali elittagok közül Friedrich István gyógyszerész-gyáros apa fiaként lett mérnök-gépgyáros, illetve neves politikus, miniszterelnök; Martsekényi Imre építész apa gyermekeként szintén építész lett; Tauffer Gábor pedig gyógyszergyár-tulajdonos apja után szintén gyógyszerész, és emellett ügyvéd is lett. A liberálisok közül Baracs Marcell apja ügyvédi hivatását vitte tovább. A delegáltak közül Gschwindt Ernő a család neves, már a 19. században is jelentős szesz- és élesztőgyárát irányította tulajdonos-igazgatóként; Hódossy Gedeon országgyűlési képviselő apa (aki egyben a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke volt) gyermekeként vált orvossá és köztisztviselővé.

Olyan esetekre is található példa, amikor nem lehet egyértelmű megállapításokat tenni az intergenerációs társadalmi pozícióváltozás tekintetében. A KKP-s Petrovác Gyula polgári iskolai tanárképző főiskola igazgatójának fiaként lett építészmérnök, és felső-építőipariskolai tanár; Viczián István honvéd huszárezredes, földbirtokos apa gyermekeként helyettes belügyi államtitkár és egyetemi oktató lett, emellett szintén rendelkezett birtokkal is. A fővárosi kormánypártban politizáló Glücksthal Samu apja kereskedő és hitközségi elnök volt, míg Glücksthal ügyvéd lett (a hitközségében ő is tisztségviselő volt: alelnök, illetve a tanügyi osztály vezetője).

A liberálisok közül Gál Jenő magánzó státuszú apa (aki a kecskeméti törvényhatósági bizottság tagja volt több mint fél évszázadon keresztül) fiaként lett sikeres fővárosi ügyvéd, és a Pesti Izraelita Hitközség elöljáró-helyettese; Lázár Miklós pedig apai ágon orvos, anyai ágon zempléni szőlőbirtokos nagyapja, valamint gyógyszerész apja után lett író, illetve újságíró.

Az 1. mellékletben közölt adatokból az is kitűnik, hogy a szülői nemzedék körántsem volt olyan homogén a foglalkozása szempontjából, mint a kutatott képviselői csoport. Ez nemcsak az apák konkrét foglalkozásaira vonatkozik, hanem a viselt pozícióik presztízsére is, vagyis elmondható, hogy a vizsgálatba bevont fővárosi elittagok rekrutációs bázisa a családi háttér szempontjából meglehetősen széles spektrumot fogott át. A vizsgált elit élcsoporthoz általános tendencia az értelmiségivé (különösen jogászártelmiségivé) válás a két generáció között.

Felekezeti megoszlás

A vizsgált törvényhatósági bizottsági tagok vallási hovatartozását a 6. táblázat foglalja össze.

Pártok	Római katolikus	Református	Izraelita	Evangélikus	Unitárius	Görögkeleti	Felekezet nélküli	Nincs adat	Össz.
MSZDP	33,33%	5,56%	22,22%	5,56%	0%	0%	5,56%	27,78%	100%
Liberálisok	42,86%	0%	42,86%	0%	0%	0%	0%	14,29%	100%
KKP	67,35%	8,16%	0%	8,16%	0%	2,04%	0%	14,29%	100%
Kormánypárt	46,88%	15,63%	9,38%	9,38%	3,13%	0%	0%	15,63%	100%
Egyéb jobboldal	77,78%	22,22%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%
Delegáltak	83,33%	0%	0%	5,56%	0%	0%	0%	11,11%	100%
Városvezetők	33,33%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	66,67%	100%
Összesen	57,53%	8,22%	8,90%	6,16%	0,68%	0,68%	0,68%	17,12%	100%

6. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának vallási megoszlása

A táblázatban – a görögkatolikust leszámítva – valamennyi nagyobb magyarországi egyház feltűnik. (Az unitárius és a görögkeleti felekezethez azonban – a felekezet nélküli kategóriához hasonlóan – csak egy-egy vizsgált politikus tartozik.) A legnagyobb felekezet a törvényhatósági bizottsági elit esetében is egyértelműen a római katolikus (57,5 százalék), a második az izraelita (8,9 százalék, különösen a liberális

pártok tagjainak köszönhetően), ami megfelel a korabeli budapesti felekezeti sorrendnek.⁶⁰ Az izraelitáktól alig marad el a reformátusok csoportja (8,2 százalék), és számottevő még az evangélikus felekezet is 6,2 százalékos arányával. A vizsgált 146 politikus közül 25 esetében nem tudtam meghatározni a felekezeti hovatartozást. Ezek figyelembevételével a maradék 121 képviselő felekezeti megoszlását a korabeli budapesti adatokkal összehasonlítva látható, hogy a vizsgált elit élcsoporthoz a római katolikusok jelentősen, az evangélikusok enyhén felülreprezentáltak, míg az izraeliták és a reformátusok alulreprezentáltak.⁶¹

Az elemzett csoportok politikusainak felekezeti megoszlását összehasonlítva látható, hogy a római katolikusok legerősebb dominanciája a delegált képviselők körében volt tapasztalható. A katolikusok szintén átlag felett fordultak elő a nagy pártokon kívüli jobboldaliak, illetve a KKP képviselőinek körében. Legkisebb mértékben az MSZDP-sek és a városvezetők tartoztak a katolikus felekezethez. A reformátusok leginkább a nagy pártokon kívülálló jobboldaliak és a fővárosi kormánypárt politikusai között koncentráltak, de az átlaggal lényegében megegyező mértékben voltak jelen a KKP-sek körében is. Az izraeliták legnagyobb arányban a liberális pártokat jellemezték, de számottevő volt jelenlétük a szociáldemokrata és a fővárosi kormánypárti politikusok között is. Az evangélikusok átlag feletti jelenléte a két nagy jobboldali pártban volt megfigyelhető. A többi felekezet párt(csoport)okbeli jelenléte az alacsony elemszám miatt nem vizsgálható.

Lakóhelyi megoszlás

Az elemzett források címjegyzékeinek feldolgozása révén rendelkezésre álló adatok alapján érdekes megvizsgálni a korabeli fővárosi elit vezető csoportjának lakóhely szerinti (Budapest kerületei közötti) megoszlását is. A képviselők lakcímeire vonatkozó információkat a 7. táblázatban összesítettem.

Az eddigiek alapján feltűnő lehet, hogy a táblázat marginálisainak összege nem az összes vizsgált képviselő elemszámát, a 146-ot adja vissza. Ennek oka, hogy több politikus esetében azt tapasztaltam, hogy a vizsgált korszak során több különböző lakcímen éltek (tehát néhányszor elköltöztek/megváltoztatták címüket), és így új címeik is bekerültek a kialakított adatbázisba. Mivel egy-egy képviselőhöz több cím is tartozhatott, ezért az összesítő táblázat elemszáma nem egyezik meg a vizsgálatba bevont képviselők elemszámával. Ezt az eljárást azzal magyarázom, hogy itt elsősorban arra kerestem választ, vajon a különböző pártokhoz tartozó politikusok jellemzően koncentráltak-e a város valamely pontján, és amennyiben igen, akkor milyen eltérések tapasztalhatók a párt(csoport)ok között. Ha egy politikushoz több lakcím is tartozik, az ebből a szempontból további információt jelent, amit szükséges

60 GERGELY 2010, 62–67.

61 Uo.

figyelembe venni. Ugyanakkor a fent ismertetett megfontolások miatt ebben az esetben nem az eddig használt százalékos arányokat közöltem (hiszen ezek kevésbé lennének értelmezhetőek), hanem egyszerűen a címek gyakorisági megoszlását.

Pártok		MSZDP	Liberálisok	KKP	Kormány- párt	Egyéb jobboldal	Delegáltak	Város- vezetők	Össz.	
Budai kerületek	1	2	3	18	7	2	7	0	39	
	2	0	4	5	7	2	2	3	23	
	3	0	0	5	1	2	0	0	8	
	1930 után	11	1	0	3	3	1	1	0	9
	12	0	1	0	0	0	0	0	1	
Pesti kerületek	4	0	4	14	6	1	6	0	31	
	5	4	1	5	5	0	2	0	17	
	6	6	10	2	1	4	0	1	24	
	7	6	1	5	1	1	3	0	17	
	8	6	1	11	6	3	4	2	33	
	9	4	0	5	4	0	4	1	18	
	10	1	0	3	0	0	0	0	4	
	1930 után	13	0	0	0	0	0	0	0	
	14	1	0	1	0	0	0	0	2	
Budapesten kívül		0	0	0	3	3	3	0	9	
Összesen		31	25	77	44	19	32	7	235	

7. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának lakóhely szerinti megoszlása

A lakcímadatok alapján elmondható, hogy az elemzésbe bevont politikusok lakcímei közül 156 (66 százalék) volt pesti, míg 79 (34 százalék) budai. Amennyiben nem feltételezem, hogy a Duna két partján a lakcímváltoztatások gyakorisága eltért (és ennek feltételezésére nem látok indokot), akkor valószínűsíthető, hogy ezek az arányok lényegében megfelelnek a vizsgált elit élcsoport két part közötti megoszlásának. A lakcímmegoszlást kerületi⁶² bontásban áttekintve látható, hogy a képviselők lakóhelye leggyakrabban az I., II., IV., VI. és a VIII. kerületben (vagyis a budai kerületekben, a pesti belvárosban és Józsefvárosban) volt. Ezek közül az első három a vizsgált időszakban a város kifejezetten magas presztízzsel rendelkező területét jelentette, de

62 A korabeli kerületi beosztás nem teljesen egyezett meg a maival: a IV. kerület például a belpesti városmagot jelöli.

az utóbbi kettőnek is voltak olyan területei (például a józsef-városi Palotanegyed) – a városközponthoz közelebb eső részeiken –, amelyek szintén előkelő városrészeknek számítottak.⁶³

A képviselők lakcímeinek megoszlását pártonként elemezve látható, hogy az egyes párt(csoport)ok politikusainak lakóhelyei némileg eltérő módon helyezkedtek el a város kerületeiben. A szociáldemokrata képviselők leggyakrabban a pesti oldalon, a VI., VII., VIII. kerületben éltek. A liberális elittagok lakóhelyei kiugró mértékben a VI. kerületben koncentráálódtak, de jelentős részük élt Budán is. A kereszténypártiak lakóhelye legtöbbször az I., IV. és VIII. kerületben volt. A fővárosi kormánypártiak egyenletesebb eloszlást követtek, esetükben a legjellemzőbb I., II., IV., V. vagy VIII. kerületi lakóhely nagyjából azonos gyakoriságú volt. A nagy pártokon kívül álló jobboldali képviselők esetében nem lehet olyan kerületeket azonosítani, ahol a többi városrészhez képest jelentősebben koncentráálódtak volna a vizsgált politikusok. A delegált képviselők lakcímeinek megoszlása sem tér el jelentősen az egyenletes eloszlástól, de az azért megállapítható, hogy ezek a képviselők legtöbbször az I. és a IV. kerületben laktak. A városvezetők lakcímei szintén nem mutatnak erős városrészi koncentrációt. Megjegyzendő még, hogy a Budapesten kívül lakcímmel rendelkező képviselők kivétel nélkül rendelkeztek fővárosi lakcímmel is.

Pártok	Telefonnal rendelkezik
MSZDP	88,89%
Liberálisok	85,71%
KKP	89,8%
Kormánypárt	90,63%
Egyéb jobboldal	88,89%
Delegáltak	83,33%
Városvezetők	100%
Összesen	89,04%

8. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportja lakásainak telefonnal való ellátottsága

A lakóhely szerinti megoszlást elemezve két hatás is feltűnő: egyrészt látható, hogy a vizsgált politikusok – nem meglepő módon – elsősorban a főváros magas presztízzsel rendelkező, elit kerületeiben koncentráálódtak. Ugyanakkor úgy tűnik, a nagyobb párt(csoport)ok tagjainak lakóhelyi megoszlása bizonyos mértékig követte

63 IGNÁCZ 2013, 124–127.

a pártokra leadott szavazatok jellemző területi megoszlását. A liberális szavazók ugyanis az V–VI–VII. kerületekben mutattak tömbösödést, míg a jobboldal a belső-budai, belvárosi, illetve belső-józsefvárosi és belső-ferencvárosi területeken szerepelt a legjobban, az MSZDP bázisát pedig a városközponttól távolabb eső pesti területek alkották.⁶⁴

A feldolgozott címjegyzékekben feltüntetett telefonszámok alapján elemezni tudtam azt is, hogy a képviselők mekkora része rendelkezett a korszakban korántsem általános kommunikációs eszközzel.⁶⁵ A megvizsgált 146 személyből 130-nak (89 százalék) volt telefonja a lakásán, ami kimagasló arány. A telefonnal felszerelt lakások adatai szintén azt erősítik, hogy a vizsgált csoport nem csupán politikai döntéshozó szerepe miatt tekinthető elitcsoportnak, hanem egyéb tekintetben is kiváltságos helyzetben volt a korabeli társadalomban. Érdekes, hogy ebben a vonatkozásban a különböző párt(csoport)ok tagjai között lényegében nem tapasztalhatók különbségek.

Társadalmi részvétel, multipozicionalitás⁶⁶

Vezető tisztségek

Miután részletesen ismertettem az általam körülhatárolt fővárosi elitcsoport társadalmi hátterét, érdemes kitérni arra is, hogy a vizsgálatba bevont képviselők a politikai vezető szerepen (vagyis törvényhatósági bizottsági és parlamenti munkájukon) kívül egyéb módokon is meghatározhatták a közéletet, hiszen a politikai élet irányítása mellett a társadalmi élet más területein is rendelkeztek elitpozíciókkal. A képviselők életpályájának vizsgálata során szembeötlő volt, hogy mind szakmai tevékenységük és eredményeik, mind közéleti-társadalmi, egyházi tisztségeik révén is megfelelnek az elit sokféleképpen értelmezhető definíciójának – nem tekinthetők pusztán politikai elitnek.⁶⁷ Ez egyáltalán nem különleges jelenség, az elitek sokszor megfigyelhető, jellegzetes tulajdonsága a multipozicionalitás. A társadalom magas presztízsű szerepei gyakran vonzzák egymást, hajlamosak a tömbösödéssre.

64 IGNÁ CZ 2007, 215–217.

65 Egy 1926-ra vonatkozó statisztika alapján Budapesten 100 személyre mindössze 5 telefon-előfizetés esett. FRISNYÁK 2008, 25.

66 A fejezetben a multipozicionalitás kifejezést az eredeti, Lengyel György által bevezetett jelentésénél tágabb értelemben használom: nem a két világháború közötti magyar gazdasági elit egyszerre több vezető gazdasági pozícióval rendelkező tagjait, hanem egyszerűen a különböző társadalmi színtereken betöltött vezető tisztségek halmozását értem alatta, nem csupán a gazdasági elitre alkalmazva a szak kifejezést. LENGYEL 1993, 35.

67 Az elit értelmezési lehetőségeiről lásd: TAKÁCS 1998.

Ebben a fejezetben tehát a képviselői életrajzokból készített adatbázis alapján különböző szempontok mentén azt illusztrálom, hogy az elemzett csoport korántsem pusztán törvényhatósági bizottsági szerepe kapcsán volt Budapest életének irányítója. Természetesen az életrajzok alapján összegyűjtött tisztségek nem tekinthetők azonos társadalmi súlyúaknak, mégis, mindegyik alkalmas lehetett arra, hogy a tisztséget viselő személy valamilyen formában érvényesítse akaratát, meghatározza társadalmi környezetét.⁶⁸

Pártok	Állami vezető tisztség	Vidéki városi/megyei vezető tisztség	Fővárosi vezető tisztség
MSZDP	16,67%	5,56%	5,56%
Liberálisok	7,14%	21,43%	0%
KKP	22,45%	10,20%	6,12%
Kormánypárt	21,88%	34,38%	12,50%
Egyéb jobboldal	33,33%	22,22%	0%
Delegáltak	38,89%	27,78%	11,11%
Városvezetők	33,33%	50%	83,33%
Összesen	23,29%	20,55%	10,27%

9. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának vezető tisztségei a közigazgatásban

Először a vizsgált elit élcsoport közigazgatási/államigazgatási pozícióit veszem sorra. Vezető állami tisztséget viselőnek azokat a politikusokat tekintetem, akik pályafutásuk során valamikor (sok esetben még a dualizmus alatt) betöltötték a következő tisztségek valamelyikét: államtitkár, miniszter, kormánybiztos, miniszterelnök, házelnök. Vidéki vezető tisztségek közé a helyi közigazgatás és politika irányító pozícióit (például polgármester, főjegyző), illetve a megyék, valamint a vidéki városok törvényhatósági bizottságaiban való tagságot soroltam. Fővárosi vezető tisztségviselők alatt pedig a városházi adminisztráció vezető állásait betöltőket (ügyosztályvezetők, tanácsnokok), a budapesti közigazgatási hivatalok vezetőit, és a törvényhatósági bizottság különböző ügykörökkel foglalkozó szakbizottságainak elnökeit értem.

A 9. táblázat alapján megállapítható, hogy vezető állami tisztségeket a vizsgált politikusok 23,3 százaléka, vezető vidéki tisztségeket 20,55 százalékuk, vezető fővárosi tisztségeket pedig 10,3 százalékuk viselt pályafutása során. Ez utóbbi adat arról tanúskodik, hogy az elemzésbe bevont törvényhatósági bizottsági képviselők

68 Fontos megjegyezni, hogy a társadalmi-közéleti és a politikai tisztségek nem állíthatók kizárólagos ok-okozati kapcsolatba, inkább folytonos dinamikus kölcsönhatás áll fenn közöttük. Az egyes szférákban való előrelépés sokszor indukálja a társadalmi élet egyéb szegmenseiben is a felemelkedést.

nagy része nem a fővárosi közigazgatásban dolgozott. (Erre a tényre a foglalkozások elemzésekor is fény derült már.) Feltűnő viszont, hogy a városvezetők milyen nagy arányban rendelkeztek egyéb budapesti vezető pozíciókkal: esetükben az életrajzok áttekintése alapján is arra lehet következtetni, hogy tipikusan a városi hivatalok révén, illetve a városháza ranglétráján egyre magasabbra kapaszkodva jutottak el a polgármesteri vagy a főpolgármesteri címhez, szabályos karrierutat bejárva.

A párt(csoport)okat összehasonlítva látható, hogy vezető állami tisztségeket legnagyobb arányban a delegált törvényhatósági bizottsági tagok viseltek. Mivel a nem választott tagság intézményét szabályozó törvény szerint delegált tagok egy része állami tisztségénél fogva,⁶⁹ lényegében kormánykinevezés révén kapta törvényhatósági bizottsági mandátumát, ez az eredmény természetes. Vidéki vezető tisztségekkel szintén a városvezetők csoportja rendelkezett legnagyobb arányban, és jelentősen az átlag feletti mértékben volt vidéki vezető pozíciója a fővárosi kormánypárti elittagoknak is.

Pártok	A Fővárosi Közmunkák Tanácsának tagja	A Törvényhatósági Tanács tagja
MSZDP	0	16,67%
Liberálisok	0	21,43%
KKP	4	18,37%
Kormánypárt	4	31,25%
Egyéb jobboldal	0	11,11%
Delegáltak	1	0%
Városvezetők	0	33,33%
Összesen	9	19,18%

10. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának jelenléte a Fővárosi Közmunkák Tanácsában és a Törvényhatósági Tanácsban

A 10. táblázat alapján a vizsgált elittagoknak a korszak fővárosi közéletében, politikájában kiemelkedő szereppel bíró testületeiben való részvételét elemzem. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa az 1873-as városegysítés kapcsán létrehozott testület volt, amelynek fő feladata a városrendezési kérdések koordinálása (és így egy egységes városfejlesztési program feltételeinek megteremtése), amelyhez hatósági ellenőrző jogkörök is társultak.⁷⁰ Joggal állítható, hogy a korszak

⁶⁹ 1930: XVIII. tc. 11. §

⁷⁰ Közmunkatanács, http://fond.bparchiv.hu/lny_ffcs_o2.html

Budapestjének fejlődésére, a városszerkezet és a városkép alakulására döntő hatással bíró testület tagjai nagyon jelentős befolyással rendelkeztek a főváros életében. A testület 18 tagból állt, ebből kilencet a fővárosi törvényhatósági bizottság delegálhattott. A tagokat kilenc évre választották, de nem egyszerre, hanem háromévenként cserélődött hat-hat tag.⁷¹ A vizsgált időszakban a potenciálisan bekövetkező tagcserék ellenére várható alacsony elemszám miatt ebben az esetben nem a százalékos arányt, hanem az elemszámokat adtam meg a táblázatban. Látható, hogy a vizsgált elit élcsoporthoz kilenc képviselő is tagja volt a Közmunkatanácsnak. Ez, ahogy az előbb jeleztem, a tagcserék és a tagság időtartama miatt nem jelenti azt, hogy az összes korabeli, főváros által delegált tag szerepel a körülhatárolt elitcsoportban, az viszont megállapítható, hogy a testület jelentős számú tagja tartozott a vizsgált képviselők közé. A testület szerepéből következően nem meglepő, hogy a Közmunkatanács tagjai a vizsgált csoporton belül döntően a Horthy-korszak budapesti politikáját domináló két nagy jobboldali pártból kerültek ki.

A Törvényhatósági Tanács 1930. évi létrehozása a fővárosi autonómiát korlátozó kormányzati törekvések sorába illeszkedett. A tanács a törvényhatósági bizottság jogköreinek egy részét kapta meg szűkebb körű (törvényhatósági bizottsági tagokból álló) végrehajtó szervként. A tanács 1934-ig – a következő kormányzati központosító intézkedésekig – működött.⁷² A rövid fennállási időszaka ellenére tagsága – a tanács funkciójából adódóan – vizsgálatom szempontjából igen jelentős. Ebben az esetben a nagyobb elemszámok jobb összehasonlíthatósága miatt ismét a százalékos arányokat közlöm. A vizsgált politikusok nagyjából egyötöde vett részt a tanács munkájában. Ez azt jelenti, hogy az elit élcsoporthoz tagjai erősen felülreprezentáltak voltak a tanácsban, hiszen a testület 26 tagú volt,⁷³ ami az 1930–1934 közötti törvényhatósági bizottság méretének (229 fő)⁷⁴ nagyjából csupán 11 százaléka. Jelentősen átlag feletti arányban a vizsgált párt(csoport)ok tagjai közül a városvezetők csoportja,⁷⁵ valamint a fővárosi kormánypárt képviselői voltak Törvényhatósági Tanács-tagok.

71 A háromévente sorra kerülő választás előtt a kilépő tagokat sorsolták, de lehetőség volt az újráválasztásra is. A pontos szabályozást lásd: 1870: X. tc. 11–12. §.

72 1930. évi XVIII. törvénycikk indokolása Budapest székesfőváros közigazgatásáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93000018.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D49>

73 1930: XVIII. tc. 45. §.

74 IGNÁ CZ 2007, 220.

75 A polgármesterek hivatalból tagok voltak. Lásd: 1930: XVIII. tc. 45. §.

Pártok	Pártbeli vezető tisztség	Egyházi tisztség
MSZDP	77,78%	0%
Liberálisok	71,43%	14,29%
KKP	59,18%	18,37%
Kormánypárt	43,75%	31,25%
Egyéb jobboldal	44,44%	0%
Delegáltak	0%	5,56%
Városvezetők	16,67%	0%
Összesen	49,32%	15,07%

11. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának saját párton belüli vezető-, illetve egyházi tisztségei

A 11. táblázatban a vizsgált elittagok pártvezetői szerepköreit, illetve egyházi tisztségeit foglaltam össze. Összességében a párt(csoport)ok tagjainak nagyjából fele viselt valamilyen vezető tisztséget azokban a pártokban,⁷⁶ amelyekben politikai tevékenységét kifejtette. Itt nem csupán az országos vagy fővárosi pártvezetésben való részvételt vettem figyelembe, hanem a kerületipártszervezet-vezetőket is. Látható, hogy legnagyobb mértékben a szociáldemokrata politikusok vállaltak pártjukban vezető tisztségeket, de jelentősen átlag feletti mutatóval rendelkeztek a liberális és a KKP-s képviselők is.

Egyházi (egyházközségi, hitközségi, presbitériumi) tisztségeket a vizsgált elit élcsoport tagjainak 15 százaléka töltött be. Ez a fajta szerepvállalás a két nagy jobboldali párt képviselőire volt jellemző átlag feletti mértékben (különösen a kormánypártiakra), de a liberális politikusok is közel az átlagnak megfelelő mértékben rendelkeztek ilyen tisztségekkel.

Szervezeti/egyesületi koncentráció

Az itt következő alfejezetben azt vizsgálom, hogy melyek voltak azok a társadalmi egyesületek, intézmények, szervezetek, ahol az elemzett elit élcsoport több tagja nagyobb számban, együtt volt jelen. Ahogy a bevezető fejezetben is utaltam rá, ezek a szervezetek/intézmények bizonyos értelemben az elittagok közötti kapcsolattartás színhelyeiként is értelmezhetők. Azt azonban rögzítenem kell, hogy jelen munkám fókuszja és terjedelmi korlátai ezeknek a potenciális kapcsolatoknak érdemi elemzését nem tették lehetővé, ehhez ugyanis beható módon kellett volna tanulmányozni az egyes szervezetek/egyesületek működését, illetve a bennük szerepet vállaló

⁷⁶ Ahogy a pártmegoszlásról szóló fejezetben is jeleztem, a korszak pártszerkezete nem volt teljesen szilárd, kisebb átalakulások, és a képviselők „vándorlása” is megszokott volt.

képviselők pontos szerepét. A kutatás keretei között a potenciális kapcsolatokra tudom csupán felhívni a figyelmet. Ugyanakkor a képviselői multipozicionalitás vizsgálata szempontjából azon legfontosabb szervezetek azonosítása is eredmény, amelyeken – mint kapcsolati színtereken – keresztül a vizsgált politikuscsoport irányító, akaratervényesítő, a korszak társadalmának működésmódját befolyásoló képessége kiteljesedett.

A 12. táblázat azt a 32 társadalmi egyesületet, intézményt, szervezetet (és fő profiljukat, a szervezeti jellegükre vonatkozó információt) tartalmazza, amelyekben legalább négy vizsgált elittag politikus szerepet vállalt az elemzett korszak során. A 2. mellékletben szervezetenként közlöm, hogy az adott intézményben mely politikusok voltak jelen.

33-as Országos Bizottság	parlamenti bizottság
Baross Szövetség	szakmai egyesület (kereskedő-iparos)
Bírói és Ügyvédi Vizsgálóbizottság	szakmai testület
BSZKRT igazgatóság, felügyelőbizottság	fővárosi vállalat
Budapesti Izraelita Hitközség (vezetőség)	vallási testület
Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara	szakmai testület
Budapesti Polgári Lövészegylet	sportegyesület
Budapesti Ügyvédi Kamara	szakmai testület
Budapest-Szentlőrinci HÉV	közlekedési vállalat
Ébredő Magyarok Egyesülete	közéleti egyesület
Interparlamentáris Unió	nemzetközi szervezet
Katolikus Népszövetség	közéleti egyesület
Keresztény Nemzeti Liga	közéleti egyesület
Magyar Jogászegylet	szakmai testület
Magyar Mérnök- és Építész Egyesület	szakmai testület
Magyar Nemzeti Bank	pénzintézet
Magyar Városok Országos Szövetsége	érdekképviseleti szervezet
Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete	társadalmi egyesület
Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége	érdekképviseleti szervezet
Népszava	újság
Országos Idegenforgalmi Tanács	szakmai testület
Országos Ipartanács	szakmai testület
Országos Kaszinó	társadalmi egyesület
Országos Központi Hitelszövetkezet	pénzintézet
Országos Magyar Képzőművészeti Társulat	szakmai egyesület

Országos Takarékosági Bizottság	szakmai testület
Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI)	állami biztosító
Országos Testnevelési Tanács	szakmai testület
Szakszervezeti Tanács	szakszervezeti koordináló szervezet
Székesfővárosi Elektromos Művek	fővárosi vállalat
Szent István Akadémia	tudományos társaság
Társadalmi Egyesületek Szövetsége	társadalmi egyesület

12. táblázat: Azon legfontosabb intézmények, szervezetek, egyesületek, amelyekben a fővárosi politikai elit élcsoportja leginkább képviseltette magát

Mint látható, az összegyűjtött lista szervezeti jelleg és profil szerint sokszínű, ugyanakkor a szakmai szervezetek/testületek, állami/fővárosi vállalatok/intézmények, társadalmi egyesületek dominanciája nyilvánvaló.

Egyéb elitsajátosságok

Az alfejezetben a vizsgált elit élcsoport olyan sajátosságait (kitüntetésekkel való rendelkezés és publikációs tevékenység) mutatom be, amelyek szintén értelmezhetők az elitstátusz indikátoraiként.

Pártok	Publikációs tevékenység	Kormányfőtanácsos ⁷⁷	Közéleti kitüntetés	Szakmai kitüntetés
MSZDP	88,89%	0%	38,89%	5,56%
Liberálisok	78,57%	7,14%	7,14%	0%
KKP	57,14%	20,41%	44,90%	38,78%
Kormánypárt	46,88%	28,13%	59,38%	25%
Egyéb jobboldal	77,78%	22,22%	88,89%	66,67%
Delegáltak	61,11%	11,11%	94,44%	55,56%
Városvezetők	50%	33,33%	66,67%	0%
Összesen	62,33%	17,81%	53,42%	30,14%

13. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának egyéb elitsajátosságai

77 A kitüntető címet Horthy Miklós kormányzó alapította 1922-ben a korábban a király által adományozott udvari tanácsosi, illetve királyi tanácsosi címek helyettesítésére. Megszólítása „méltóságos” volt. A kitüntetettek szakmai kérdésekben kötelezve voltak a kormányzati döntések megalapozásának tanácsadói támogatására. (WEICHERT 1936, 9.)

Ebben az esetben publikációs tevékenység alatt egyaránt értem a napilapokba való cikkírást és a tudományos tevékenységet. A publikációs tevékenység jelentősége elemzésem szempontjából nyilvánvaló, hiszen a politikusok azáltal, hogy elképzeléseiket nagyközönség elé tárták, egyben biztosították is azt, hogy ezek a gondolatok – a közvélemény formálása által is – közelebb kerüljenek a gyakorlati megvalósuláshoz.⁷⁸ Látható, hogy a vizsgált elit élcsoporthoz 62,3 százaléka ért is ezzel a lehetőséggel. Különösen feltűnő, hogy a szociáldemokrata politikusok milyen nagy arányban publikáltak: az elemzésbe bekerült MSZDP-sek közel 90 százaléka rendszeresen írt cikkeket a párt lapjába, a *Népszavába*.⁷⁹

A kitüntetések vizsgálata példát ad arra, hogy a Horthy-kori fővárosi politikai elit vizsgálatomban meghatározott élcsoporthoz a – korábban már említett – háromtengelyes társadalomszerkezet rang- és presztízstengelye szempontjából is rendelkezett az elitet azonosító jellemzőkkel. A kitüntetések emellett definíciószerűen, hétköznapi értelemben is indikátorai az elitjellemzőknek, mivel adományozásuk által az adományozó közösség ismeri el kiemelkedő tagjait.

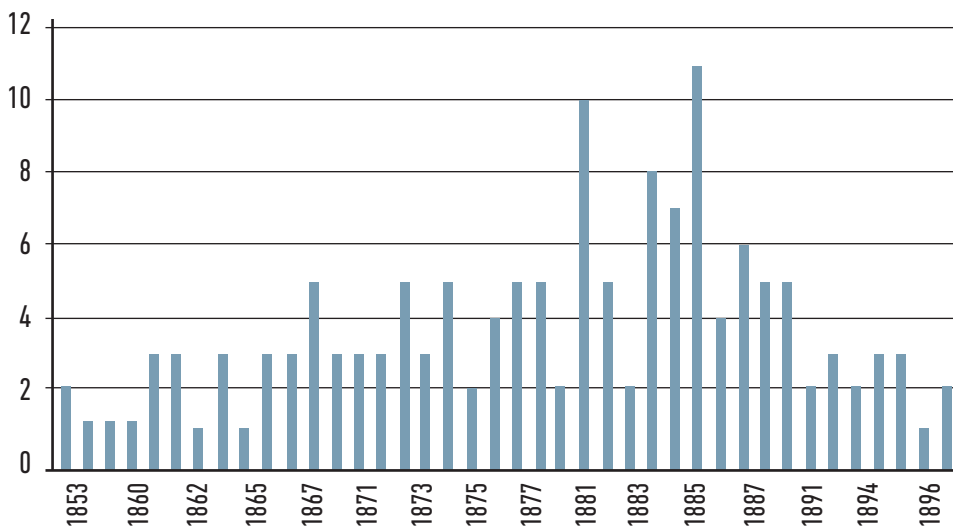
Kormányfőtanácsosi címmel a vizsgált elit élcsoporthoz 17,8 százaléka, szakmai kitüntetéssel 30,1 százaléka, közéleti kitüntetés(ek)kel pedig 53,4 százaléka rendelkezett. A párt(csoport)okat összehasonlítva látható, hogy kormányfőtanácsosok a legnagyobb arányban a fővárosi kormánypárti politikusok és a városvezetők között fordultak elő, de a többi jobboldali csoportban is átlag feletti az arányuk. Közéleti kitüntetéssel legnagyobb arányban a delegált képviselők, valamint a nagy pártokon kívül álló jobboldali politikusok rendelkeztek, de átlag feletti arányban fordultak elő kitüntetett politikusok a városvezetők és a fővárosi kormánypárti képviselők körében is. Szakmai elismerésekben legnagyobb mértékben szintén a nagy pártokon kívül politizáló jobboldaliak részesültek, és átlag feletti arányban fordultak elő szakmájukban kitüntetettek a delegált és a keresztény községi párti képviselők körében is. A delegált tagok magas részesedése jól magyarázható azzal, hogy esetükben a törvényhatósági bizottságba való bekerülés egyik szempontja eleve a társadalmi tekintély, presztízsz volt. A kitüntetésekben való részesedést elemezve feltűnő, hogy az ellenzéki politikusok – különösen a liberálisok – jóval kevésbé rendelkeztek ilyen típusú elismerésekkel.

78 Figyelembe kell venni azt is, hogy a Horthy-korszak jelentős részében a tömegkommunikációt nagymértékben a nyomtatott sajtó uralta.

79 Ahogy az az előző, multipozicionális jelenléttel foglalkozó alfejezetből is látható, sokan közülük munkatársai is voltak a lapnak egyéb tisztségeik mellett.

Nemzedéki ciklus, születési évek

A képviselők születési évszámainak gyakorisága alapján ellenőrizhető, vajon a bevezetőben említett Illés Iván-féle, nemzedéki ciklusokra vonatkozó hipotézis érvényesül-e az általam vizsgált budapesti politikusok esetében. Bár az 1. ábrán látható egy kiugrás a gyakorisági megoszlásban az 1880-as évek első felében, mivel a vizsgált időintervallum (a Horthy-korszak) – és ebből következően a születési évszámok intervalluma is – rövid, ezért a ciklikussággal kapcsolatos következtetések levonására az adatok nem elégségesek. Az viszont megállapítható, hogy ha létezett is valamiféle ciklikusság a törvényhatósági bizottság szűk elitjének születési évei vonatkozásában, akkor a ciklus hullámhegyei kissé eltolódva, némi lemaradással követték az országos politikai elit Illés által azonosított ciklusait, hiszen a csúcs a fővárosi politikusok esetében nem az 1870-es évek közepére, hanem az 1880-as évek elejére esne. (Mivel adataim amúgy sem teszik lehetővé a ciklikusság azonosítását, annak elemzésétől ehelyütt eltekintek, vajon az 1880-as évek első felében született törvényhatósági bizottsági tagok az egymáshoz közel eső születési dátumaikon túl mutattak-e valójában valamiféle nemzedéki sajátosságot.)

1. ábra: A születési évek gyakorisága a fővárosi politikai elit élcsoportjában (darabszám)

Pártok	Medián születési év ⁸⁰
MSZDP	1885
Liberálisok	1878,5
KKP	1878
Kormánypárt	1880
Egyéb jobboldal	1884
Delegáltak	1872,5
Városvezetők	1885
Összesen	1880

14. táblázat: A fővárosi politikai elit élcsoportjának párt(csoport)onkénti medián születési éve

A születési évekre vonatkozó leíró statisztikákat áttekintve elmondható, hogy a Horthy-korszak fővárosi politikai elitjének élcsoportját 1853 és 1898 között született politikusok alkották. A születési évek mediánja 1880. A 14. táblázat alapján a szociáldemokrata és a nagy pártokon kívüli jobboldali képviselők, valamint a városvezetők a teljes vizsgált csoport egészéhez viszonyítva némileg fiatalabbak voltak a korszak egészét tekintve, míg a delegált tagok jellemzően idősebbek. A liberális, keresztény községi párti és fővárosi kormánypárti politikusok születési éveinek mediánja nagyjából megegyezik a teljes csoport mediánjával.

Összefoglalás

Elemzésem tapasztalatai alapján elmondható, hogy a bevezetésben ismertetett kritériumokat alkalmazva sikerült körülhatárolni a Horthy-korszak budapesti közéletének egy olyan csoportját, amely társadalmi háttérét és egyéb sajátosságait tekintve is úgy tűnik, jogosan tekinthető a városi politika kiemelkedő, vezető hazmazának. Az így kiválasztott képviselők többsége saját pártjának, a korszak fontos intézményeinek, társadalmi egyesületeinek/szervezeteinek vezetői közé tartozott, és valóban a budapesti politika „csúcsán” helyezkedett el.

A képviselők pártmegoszlása alapján megállapítható volt, hogy a korszak fővárosi politikájára jellemző jobboldali – különösen keresztény párti – túlsúly a vizsgált elit élcsoportban is érvényesült, miközben az ellenzéki képviselők a budapesti politika „csúcsán” belül alulreprezentáltak voltak.

Látható volt, hogy iskolai végzettség tekintetében a vizsgált elittagok jelentős része magasan képzett, döntően jogászdiplomával rendelkező értelmiségi volt.

⁸⁰ Mivel nem egy konkrét időpontot, hanem egy korszakot vizsgállok, ezért indokoltabbnak láttam az átlagéletkor helyett a születési évek mediánját feltüntetni.

Legnagyobb részük ennek megfelelően ügyvédi, köztisztviselői állásokban dolgozott. Az elit élcsoport felekezeti megoszlását vizsgálva kitűnt, hogy a római katolikusok felülreprezentáltak voltak körükben, a felekezetek méret szerinti sorrendje viszont megfelelt a korabeli fővárosi adatoknak. A képviselők lakóhelyi megoszlása alapján a legfontosabb következtetésem az volt, hogy az elittagok jellemzően a város magas presztízsű kerületeiben koncentráálódtak, illetve némi hasonlóság mutatkozott a pártok szavazatarányainak kerületi megoszlása és az egyes párt(csoport)okhoz tartozó politikusok lakcímeinek kerületenkénti megoszlása között.

A multipozicionalitás különböző szempontok szerinti vizsgálata alapján kimutattam, hogy az elemzés során körülhatárolt elit élcsoport tagjai számos olyan attribútummal rendelkeztek, amelyek lehetővé tették, hogy ezek a politikusok valóban a korszak fővárosi közéletének vezetői, irányítói legyenek. Emellett azonosítottam olyan intézményeket, szervezeteket, társadalmi egyesületeket, amelyekben a vizsgált képviselők kisebb csoportjai együtt voltak jelen (sok esetben vezető pozíciókat betöltve). Azt azonban, hogy ezek a közös szervezeti tagságok milyen szerepet játszottak a politikusok közötti kapcsolatokban, nem tudtam megvizsgálni, mert ehhez egy jóval részletesebb, a szervezetek működését is alaposan feltáró adatgyűjtésre lenne szükség.

Érdemes kitérni még arra a kérdésre, hogy a vizsgálatban meghatározott elit élcsoport mennyire tekinthető homogénnek. Az elemzett szempontok alapján úgy tűnik, hogy – a legkevésbé sem meglepő módon – a párt(csoport)ok között a legnagyobb különbség a szociáldemokraták és a többi csoport között mutatkozott. Az MSZDP-s képviselők társadalmi hátterüket, rekrutációs bázisukat tekintve jelentősen eltértek a fővárosi politika összes többi reprezentánsától. A párt hagyományait, történetét és szavazóbázisát figyelembe véve ez a különbség természetesnek tekinthető. Ez a cezúra abban a tekintetben is szembetűnő, hogy míg az egész vizsgált korszak uralkodó politikai irányzata a kommünnel szemben határozta meg önmagát,⁸¹ és a vizsgált elittagok 30,1 százaléka 1919-ben az ellenforradalom mozgalmainak aktív résztvevője volt, a szociáldemokrata politikusok közül jó néhányan jelentős szerepet tölthettek be a Tanácsköztársaságban. Bár a város irányításában a Horthy-korszakban adminisztratív eszközök által is korlátozva, tényleges társadalmi súlyuknál jóval kisebb mértékben vehették ki a részüket – részben ez is magyarázza a vizsgált elit élcsoporton belüli alulreprezentáltságukat –, pártjukon belül mégis egyértelmű, hogy vezető szerepük volt, amit az is bizonyít, hogy az 1945-ben, a jelentősen megváltozott körülmények között újrászerveződő, és elitváltáson átesett fővárosi intézményekben már jellemzően vezető tisztségekhez

81 Ebben a tekintetben a vizsgált elitcsoporton belül a városházi politikát irányító jobboldal és a liberális politikusok álláspontja között nem volt lényeges különbség.

jutottak. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszott a Horthy-korszak fővárosi politikájában szerzett tapasztalatuk is.

Fontos megjegyezni még, hogy ennek a kutatásnak a keretei között elsődlegesen a képviselők nyilvános életrajzi adatok alapján rekonstruált társadalmi hátterére koncentráltam, a csoportba tartozó személyek egyéni életpályáinak, politikai és társadalmi közéletben kifejtett tevékenységüknek konkrétabb, levéltári iratokat is felhasználó vizsgálata egy másik munka tárgya kell, hogy legyen. Az elemzést indokolt lenne kiterjeszteni továbbá a Horthy-korszakot megelőző dualista időszakra, illetve az 1945–1949 közötti átmeneti korszakra is, különös tekintettel a tanulmányban már utalásszerűen említett 1920-as, illetve 1945-ös elitcserékre. A két szakaszhatár (és a hozzájuk társuló elitcserék) alaposabb vizsgálata természetesen indokolná a teljes törvényhatósági bizottsági tagságra (azaz a teljes fővárosi politikai elitre, nem csupán az élcsoporthoz) vonatkozó adatgyűjtést és elemzést. E kibővített adatbázis lehetővé tenné annak vizsgálatát is, hogy az országos politikában az 1920-as és az 1930-as évek között megfigyelhető jelentős fluktuáció⁸² milyen mértékben ment végbe a budapesti városházán. Úgy gondolom, a jelen munkában körülhatárolt elitcsoport elemzésének szempontjai és eredményei megfelelő kiindulási alapot nyújthatnak a fővárosi elit átfogó kutatásához.

1. melléklet: A fővárosi politikai elit élcsoportjának foglalkozási mobilitása

Név	Apja foglalkozása/beosztása	Foglalkozás/beosztás ⁸³
KKP		
Buday Dezső	tisztviselő	mérnök
Csilléry András dr.	ügyvéd, táblabíró	fogorvos, miniszter
Eckhardt Tibor dr.	földbirtokos	közigazgatási hivatalnok, politikus, ügyvéd
Frühwirth Mátyás	földműves	újságíró, katolikus társadalmi szervezetek tisztségviselője
Haller (J.) József dr.	kisbirtokos	újságíró, ügyvéd
Haller István	kisbirtokos	újságíró, politikus
Homonnay Tivadar	MÁV-felügyelő	MÁV-felügyelő, földbirtokos
Ilovsky János	kereskedő-iparos	nagykereskedő-iparos
Kocsán Károly	kisiparos, kisbirtokos	tanító, újságíró, politikus
Kontra Aladár	református lelkész	református lelkész, egyházmegyei tanácsbíró

82 GYÁNI-KÖVÉR 2006, 244–246.

83 Azon képviselők esetében, akik foglalkozási státuszát egyes konkrét pozíciójuk segítségével azonosítottam, értelemszerűen a pályafutás során elért legmagasabb tisztséget adtam meg.

Név	Apja foglalkozása/beosztása	Foglalkozás/beosztás
KKP (folyt.)		
Lázár Ferenc dr.	ügyvéd, ref. egyház. gondnok	ügyvéd, közjegyző
Milotay István	ügyvéd	jogász, újságíró
Petrovác Gyula	főiskolai igazgató	építészmérnök, felső-építőipariskolai tanár
Platthy György dr.	földbirtokos	ügyvéd
Raffay Sándor dr.	iparos	ev. lelkész, püspök, teológiai akadémiai rendes tanár
Schlachta Margit	Kassai Takarékpénztár ig.	polgári iskolai tanár, szociális nővér
Topeczer Ákosné	orsz. képviselő, beregi főispán	háztartásbeli, politikus
Usetty Ferenc	kocsigyártó, politikus	középiskolai tanár
Vass József	iparos	pap, egyetemi tanár, népjóléti miniszter
Viczián István dr.	huszárezredes, földbirtokos	helyettes belügyi államtitkár, földbirtokos
Virter László dr.	számtanácsos	ügyvéd

Kormánypárt

Apponyi György gróf	politikus, földbirtokos, publicista	földbirtokos, politikus
Bárczy István dr.	főreáliskolai tanár	fővárosi hivatalnok, polgármester, főpolgármester
Barla-Szabó József dr.	ref. lelkész, parlamenti képviselő	orvos, kórházigazgató, egyetemi tanár
Becsey Antal	honvédtiszt	gépészmérnök
Bessenyei Zénó dr.	földbirtokos nemes	földbirtokos, közigazgatási hivatalnok, bankvezető, ügyvéd
Bódy Tivadar dr.	ügyvéd	fővárosi hivatalnok, polgármester
Dési Géza dr.	kereskedő	ügyvéd
Gaár Vilmos dr.	iparos	ügyvéd, kúriai bíró
Glück Frigyes	vendéglátós	szállodatulajdonos, vendéglős
Glücksthal Samu dr.	kereskedő, hitközségi elnök	ügyvéd
Harrer Ferenc dr.	Óbuda polgármestere	fővárosi hivatalnok, egyetemi magántanár
Kiss Menyhért dr.	földműves	író-költő, újságíró, állami felsőkereskedelmi iskolai tanár
Kozma Jenő dr.	polgári és ker. iskolai igazgató	ügyvéd, földbirtokos
Ripka Ferenc dr.	erdészsegéd	városi vállalatok, magáncégek igazgatója, főpolgármester
Schmidt Richárd	malomtulajdonos	gőzmalomtulajdonos
Szabó Sándor	kisbirtokos, községi bíró	jegyző, ügyvéd, földbirtokos
Szilágyi Lajos dr.	földbirtokos	katonatiszt, jogász
Ugron Gábor dr.	parlamenti képviselő	közigazgatási tisztviselő, belügyminiszter
Usetty Béla dr.	kocsigyártó, politikus	ügyvéd
Vályi Lajos dr.	Bp-i Királyi Ítéletábla alelnöke	jogász, ügyvéd
Zsitvay Tibor dr.	Bp-i büntetőtörvényszék elnöke	ügyvéd, jogász, politikus, miniszter

Név	Apja foglalkozása/beosztása	Foglalkozás/beosztás
Egyéb Jobboldal		
Árvátfalvy N. István dr.	vezető járásbíró	ügyvéd, jogtanácsos
Friedrich István	gyáros, gyógyszerész	mérnök, gépgyáros
Hóman Bálint	hivatalnok	történész, egyetemi tanár, múzeumigazgató, miniszter
Martsekényi Imre vitéz	építész	építész
Tauffer Gábor	gyógyszergyártulajdonos	ügyvéd, gyógyszerész
Weiss Konrád dr.	vasutas	vasúti tisztviselő

Liberálisok

Auer Pál dr.	kereskedő	ügyvéd
Baracs Marcell dr.	ügyvéd	ügyvéd
Bródy Ernő dr.	kereskedő	ügyvéd, újságíró
Fábián Béla dr.	szőlőbirtokos	ügyvéd, királyi büntetőtörvényszéki bíró
Gál Jenő dr.	magánzó	ügyvéd
Kabakovits József	fodrász	ügyvéd, törvényszéki bíró
Lázár Miklós	gyógyszerész	újságíró, író
Pakots József	iparos	újságíró, író
Rassay Károly dr.	Duna Gőzhajózási Társaság állomásfőnöke	ügyvéd, közigazgatási tisztviselő, államtitkár
Rupert Rezső dr.	cipész	ügyvéd

MSZDP

Bechtler Péter	molnár	(fa)szobrász
Büchler József	tisztviselő kispolgár	magántisztviselő
Farkas István	földműves	cipész
Farkas Zoltán dr.	szikvízüzem-tulajdonos	ügyvéd
Kertész Miklós	tanító	gyári tisztviselő, politikus
Kéthly Anna	gépész, villanyszerelő	magántisztviselő, politikus
Peidl Gyula	mészárossegéd	nyomdász
Peyer Károly	porcelángyári munkás	gyári munkás, szakszervezeti mozgalmár, politikus
Révész Mihály	szabósegéd	újságíró

Delegáltak

Belatiny Artúr	pezsgőgyáros	nagyiparos, pezsgőgyáros
Berzeviczy Albert	vármegyei alispán	tudós, állami hivatalnok, politikus
Bittner János	műkertész	nagyiparos (hentes)
Eszterházy Móric gróf	földbirtokos, főrendiházi képviselő	földbirtokos, politikus, miniszterelnök
Gschwindt Ernő	gyáros	gyátulajdonos, tőzsdetanácsos

Név	Apja foglalkozása/beosztása	Foglalkozás/beosztás
Delegáltak (folyt.)		
Hódossy Gedeon dr.	Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke, országgyűlési képviselő	orvos, kormánytisztviselő
Huszár Károly	gyógykovácsmester (iparos)	tanító, újságíró, politikus
Kállay Tamás	földbirtokos	közigazgatási tisztviselő, földbirtokos, műkereskedő, dohánynagykereskedő
Karafiáth Jenő dr.	ügyvéd	ügyvéd, köztisztviselő
Némethy Károly dr.	belügyi államtitkár	fővárosi tisztviselő
Papp József dr.	kereskedő	ügyvéd, a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke, egyetemi tanár
Rakovszky Iván dr.	számvevőszéki elnök, politikus	jogász, politikus
Szabóky Alajos	minisztériumi hivatalnok	jogász, közgazdász, statisztikus, államtitkár

Városvezetők

Huszár Aladár	földbirtokos	közigazgatási hivatalnok (jegyző)
Borvendég Ferenc	szűrszabó	fővárosi hivatalnok
Sipőcz Jenő	jogtudós, árvaszéki elnök	ügyvéd, fővárosi hivatalnok
Szendy Károly	asztalosmester	fővárosi hivatalnok
Keledy Tibor	főgimnáziumi tanár	fővárosi hivatalnok

2. melléklet: A szervezetekben való részvétel

Ébredő Magyarok Egyesülete

Benárd Ágoston / KKP
 Buday Dezső / KKP
 Eckhardt Tibor / KKP
 Kiss Menyhért / KKP, EKPP
 Szabó József / KKP
 Szmrecsányi György / KKP
 Wolff Károly / KKP

Petainek József / KKP
 Toperczer Ákosné / KKP
 Vályi Lajos / Nemzeti Egység Pártja
 Wolff Károly / KKP

Társadalmi Egyesületek Szövetsége

Árvátfalvy Nagy István / Frontharcosok Egyesült Nemzeti Pártja
 Bocsfary-Spur Kálmán / KKP
 Buday Dezső / KKP
 Farkas Ákos / városvezető
 Kontra Aladár / KKP

Keresztény Nemzeti Liga

Bocsfary-Spur Kálmán / KKP
 Botzenhardt János / KKP
 Kiss Menyhért / KKP, EKPP
 Kossalka János / KKP
 Lampel Vilmos / KKP
 Szőke Gyula / KKP
 Viczián István / KKP
 Wolff Károly / KKP

BSZKRT igazgatóság, felügyelőbizottság

Bárczy István / EKPP
 Buday Dezső / KKP
 Joanovich Pál / KKP
 Millók Sándor / MSZDP
 Pakots József / Demokrata Párt
 Platthy György / KKP
 Scheuer Róbert / EKPP
 Sipőcz Jenő / KKP
 Szabó József / KKP
 Szigeti János / KKP
 Usetty Béla / KKP, EKPP
 Verebély Jenő / KKP
 Virter László / KKP

Budapest-Szentlőrinci HÉV

Botzenhardt János / KKP
 Platthy György / KKP
 Szigeti János / KKP
 Verebély Jenő / KKP

Budapesti Polgári Lövészegylet

Bittner János / delegált
 Bozóky Ádám / KKP
 Kozma Jenő / KKP, EKPP
 Tabódy Tibor / KKP

Magyar Mérnök- és Építész Egyesület

Becsey Antal / EKPP
 Buday Dezső / KKP
 Petrovác Gyula / KKP
 Pompéry Elemér / delegált

Országos Központi Hitelszövetkezet

Barcy-Berczen Gábor / Frontharcosok Egyesült
 Nemzeti Pártja
 Csepregi Horváth János / KKP
 Szabó Sándor / EKPP
 Szabóky Alajos / delegált

Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI)

Avarffy Elek / KKP
 Barla-Szabó József / EKPP
 Benárd Ágoston / KKP
 Csilléry András / KKP
 Huszár Aladár / városvezető
 Huszár Károly / delegált
 József (Reisz) Móric / MSZDP

Országos Testnevelési Tanács

Csilléry András / KKP
 Homonnay Tivadar / KKP
 Pözel István / Nemzeti Egység Pártja
 Zsitvay Tibor / Nemzeti Egység Pártja
 Karafiáth Jenő / delegált, városvezető
 Szendy Károly / városvezető

Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara

Barcy-Berczen Gábor / Frontharcosok Egyesült
 Nemzeti Pártja
 Becsey Antal / EKPP
 Belatiny Artúr / delegált
 Bittner János / delegált
 Éber Antal / KKP
 Gschwindt Ernő / delegált
 Ilovszky János / KKP
 Kossalka János / KKP
 Lédermann Mór / EKPP
 Müller Antal / KKP
 Nagy Antal / delegált
 Sándor Pál / Nemzeti Szabadelvű Párt

Baross Szövetség

Barcy-Berczen Gábor / Frontharcosok Egyesült
 Nemzeti Pártja
 Eckhardt Tibor / KKP
 Ilovszky János / KKP
 Kossalka János / KKP

Szent István Akadémia

Ernszt Sándor / KKP
Hóman Bálint / delegált (KKP-támogató)
Hutyra Ferenc / delegált
Osvald István / delegált

Katolikus Népszövetség

Ernszt Sándor / KKP
Frühwirth Mátyás / KKP
Haller István / KKP
Haller József / KKP
Huszár Károly / delegált
Lampel Vilmos / KKP

Országos Takarékosági Bizottság

Ernszt Sándor / KKP
Homonnay Tivadar / KKP
Szterényi József / -
Ugron Gábor / Szabadelvű Városi Párt, EKPP

Országos Ipartanács

Frühwirth Mátyás / KKP
Ilovsky János / KKP
Kossalka János / KKP
Propper Sándor / MSZDP
Szterényi József / -

Országos Kaszinó

Homonnay Tivadar / KKP
Apponyi György / EKPP
Hódossy Gedeon / delegált
Pözel István / Nemzeti Egység Pártja
Schmidt Richárd / EKPP
Szabóky Alajos / delegált
Szilágyi Lajos / EKPP

Székesfővárosi Elektromos Művek

Fábián Béla / Demokrata Párt
Joanovich Pál / KKP
Pásztor Imre / MSZDP
Scheuer Róbert / EKPP

Bírói és Ügyvédi Vizsgálóbizottság

Gaár Vilmos / EKPP
Gál Jenő / Demokrata Párt
Lázár Ferenc / KKP
Osvald István / delegált
Papp József / delegált

Országos Magyar Képzőművészeti Társulat

Hódossy Gedeon / delegált
Petrovác Gyula / KKP
Szendy Károly / városvezető
Viczián István / KKP

Országos Idegenforgalmi Tanács

Glück Frigyes / EKPP
Németh Béla / EKPP
Rakovszky Iván / delegált
Szigeti János / KKP

Magyar Jogászegylet

Baracs Marcell / Nemzeti Szabadelvű Párt
Dési Géza / EKPP, Nemzeti Egység Pártja
Gaár Vilmos / EKPP
Osvald István / delegált
Papp József / delegált
Viczián István / KKP

Magyar Városok Országos Szövetsége

Bódy Tivadar / EKPP
Harrer Ferenc / EKPP
Sipőcz Jenő / KKP
Szendy Károly / városvezető

Magyar Nemzeti Bank

Belatiny Artúr / delegált
 Gschwindt Ernő / delegált
 Schmidt Richárd / EKPP
 Szabóky Alajos / delegált

Interparlamentáris Unió

Berzeviczy Albert / delegált
 Kéthly Anna / MSZDP
 Szilágyi Lajos / EKPP
 Szterényi József / -

33-as Országos Bizottság

Éber Antal / KKP
 Eszterházy Móric / delegált
 Rassay Károly / Nemzeti Szabadelvű Párt
 Szterényi József / -
 Ugron Gábor / Szabadelvű Városi Párt, EKPP

Budapesti Ügyvédi Kamara

Árvátfalvy Nagy István / Frontharcosok Egyesült
 Nemzeti Pártja
 Baracs Marcell / Nemzeti Szabadelvű Párt
 Kozma Jenő / EKPP
 Papp József / delegált
 Vályi Lajos / Nemzeti Egység Pártja

Budapesti Izraelita Hitközség (vezetőség)

Bródy Ernő / Demokrata Párt
 Dési Géza / EKPP, Nemzeti Egység Pártja
 Gál Jenő / Demokrata Párt
 Glücksthal Samu / EKPP
 Sándor Pál / Nemzeti Szabadelvű Párt

Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesülete

Deák Lajos / MSZDP
 Györki Imre / MSZDP
 Kéthly Anna / MSZDP
 Pollák Ferencné / MSZDP

Magyarországi Vas- és Fémmunkások

Központi Szövetsége
 Györki Imre / MSZDP
 Pásztor Imre / MSZDP
 Peyer Károly / MSZDP
 Vanczák János / MSZDP

Szakszervezeti Tanács

Halász Alfréd / MSZDP
 József (Reisz) Móric / MSZDP
 Kertész Miklós / MSZDP
 Pásztor Imre / MSZDP
 Peyer Károly / MSZDP
 Vanczák János / MSZDP

Népszava

Kéthly Anna / MSZDP
 Millok Sándor / MSZDP
 Propper Sándor / MSZDP
 Révész Mihály / MSZDP
 Vanczák János / MSZDP

Források

1870. évi X. törvénycikk a Duna-folyamnak a főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében Buda-Pesten létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről és e közmunkák végrehajtási közegeiről.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87000010.TV&keyword=1870.+%C3%A9vi+X.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk>

1930. évi XVIII. törvénycikk Budapest székesfőváros közigazgatásáról.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93000018.TV>

1930. évi XVIII. törvénycikk indokolása Budapest székesfőváros közigazgatásáról

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93000018.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D49>

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsági közgyűlési jegyzőkönyvei. Budapest Székesfőváros, Budapest, 1873–1949.

Fondjegyzék BFL

http://fond.bparchiv.hu/lny_ffcs_02.html

WILDNER 1931

WILDNER Ödön: Budapest Törvényhatósági Bizottságának keresztmetszete a legutóbbi 30 év alatt. Különös tekintettel a főváros szervezeti törvényeire. *Városi Szemle* 4 (1931), 501–543.

A tanulmányban szereplő táblázatokat az alább feltüntetett kiadványokban megtalálható életrajzi adatokból állítottam össze:

A magyar társadalom lexikonja. Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvállalat, Budapest, 1930. http://mt-daportal.extra.hu/ADATBANK/A_MAGYAR_TARSADALOM_LEXIKONJA/a_magyar_tarsadalom_lexikonja_index.html

BAJÁN 1922

BAJÁN Gyula (Szerk.): *Parlamenti almanach 1922–1927. Sturm-féle országgyűlési almanach.* Magyar Távirati Iroda Rt., Budapest, 1922.

BERZA 1993

BERZA László (Főszerk.): *Budapest lexikon.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.

FEITL 2008

FEITL István (Szerk.): *A főváros élén. Budapest főpolgármesterei és polgármesterei 1873–1950.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

FREISSBERGER 1927

FREISSBERGER Gyula (Szerk.): *Országgyűlési Almanach 1927–1931. Sturm-féle országgyűlési almanach.* 1–2. kötet. Magyar Távirati Iroda Rt., Budapest, 1927.

GYÖRGY 1930

GYÖRGY Endre (Szerk.): *Amíg városatya lettem... A főváros főtisztviselőinek és a törvényhatósági bizottság tagjainak önéletrajzgyűjteménye fényképekkel, valamint az összes bizottságok és választmányok felsorolásával.* Magánkiadás, Budapest, 1930.

GYÖRGY 1931

GYÖRGY Endre (Szerk.): *Amíg városatya lettem... A főváros főtisztviselőinek és a törvényhatósági bizottság tagjainak önéletrajzgyűjteménye.* Magánkiadás, Budapest, 1931.

HAEFFLER 1931

HAEFFLER István (Szerk.): *Országgyűlési Almanach 1931–1936. Sturm-féle országgyűlési almanach.* Magyar Távirati Iroda Rt., Budapest, 1931.

HAEFFLER 1940

HAEFFLER István (Szerk.): *Országgyűlési almanach 1935–1940. Sturm-féle országgyűlési almanach.* Magyar Távirati Iroda Rt., Budapest, 1940.

HAEFFLER 1940

HAEFFLER István (Szerk.): *Országgyűlési almanach. Az 1939–1944. évi országgyűlésről.* Magyar Távirati Iroda Rt., Budapest, 1940.

HARKÁNY 1925

HARKÁNY Rezső (Összeáll.): *A budapesti székesfővárosi törvényhatósági bizottság tagjainak életrajza.* Budapest, 1925.

Ki kicsoda? Kortársak lexikona. Béta Irodalmi Rt., Budapest, 1937.

KUN–LENGYEL–VIDOR 1932

KUN Andor – LENGYEL László – VIDOR Gyula (Szerk.): *Magyar országgyűlési almanach.* Magánkiadás, Budapest, 1932.

LENGYEL–VIDOR 1922

LENGYEL László – VIDOR Gyula (Szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach 1922–1927.* Magánkiadás, Budapest, 1922.

LENGYEL–VIDOR 1931

LENGYEL László – VIDOR Gyula (Szerk.) *Magyar országgyűlési almanach 1931–1936.* Magánkiadás, Budapest, 1931.

Magyar Katolikus Lexikon. Szent István Társulat, Budapest, 1980–2013. <http://lexikon.katolikus.hu/>

MARELYN Kiss–VIDA 2005

MARELYN Kiss József–VIDA István (Főszerk.): *Az 1947. évi Országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 17.–1949. április 12.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 2005.

SZEMERJAI DR. DEÁK 1927

SZEMERJAI DR. DEÁK Imre (Szerk.): *Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1932.* Magánkiadás, Budapest, 1927.

SZINNYEI 1891–1914

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* Magánkiadás, Budapest, 1891–1914. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

T. BOROS–MADARÁSZ 1929–1935

T. BOROS László – MADARÁSZ Elemér (Szerk.): *Magyar politikai lexikon. 1–2. kötet.* Magyar Politikai Lexikon Kiadóvállalat, Budapest, 1929–1935.

VIDA 1994

VIDA István (Főszerk.): *Az Ideiglenes Nemzetgyűlés almanachja. 1944. december 21.–1945. november 29.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 1994.

VIDA 1999

VIDA István (Főszerk.): *Az 1945. évi Nemzetgyűlés almanachja. 1945. november 29.–1947. július 25.* Magyar Országgyűlés, Budapest, 1999.

VIDOR 1921

VIDOR Gyula (Szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920–1922.* Magánkiadás, Budapest, 1921.

WEICHERT 1931

WEICHERT Béla (Szerk.): *Az új városháza. A főváros főtisztviselőinek és a törvényhatósági bizottság tagjainak életrajza, a főváros hivatalainak, intézményeinek és üzemeinek ismertetése.* Budapest, 1931.

WEICHERT 1936

WEICHERT Béla (Szerk.): *Magyar királyi bányáügyi, egészségügyi, gazdasági, kereskedelmi, kincstári kormányfőtanácsosok és tanácsosok albuma. 1–2. kötet.* Magánkiadás, Budapest, 1936.

Szakirodalom

BREINICH 1990

BREINICH Gábor: A főváros képviseleti szerve: a törvényhatósági bizottság. In: Lőrincz Lajos (Szerk.): *Összeállítás a budapesti közigazgatási önkormányzat múltjából*. Főszinform, Budapest, 1990, 35–55.

FEITL 2008

FEITL István (Szerk.): *A főváros élén. Budapest főpolgármesterei és polgármesterei 1873–1950*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

FEITL–IGNÁ CZ 2010

FEITL István–IGNÁ CZ Károly (Szerk.): *Önkormányzati választások Budapesten 1867–2010*. Napvilág, Budapest, 2010.

FRISNYÁK 2008

FRISNYÁK Zsuzsa: Munka, üzlet, fecsegés – távbeszélőn. *História* 30. (2008) 8. szám 22–25.

GERGELY 2010

GERGELY Jenő: *A Keresztény Községi (Wolff) Párt (1920–1939)*. Gondolat, Budapest, 2010.

GYÁNI–KÖVÉR 2006

GYÁNI Gábor–KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig*. Osiris, Budapest, 2006.

HORVÁTH 1980

HORVÁTH Miklós (Szerk.): *Budapest története V. A forradalmak korától a felszabadulásig*. Akadémiai, Budapest, 1980.

HORVÁTH J. 1999

HORVÁTH J. András: Új emberek az Újvárosházán – az egyesített főváros első közgyűlésének társadalmi összetétele. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 28. (1999), 23–52.

HORVÁTH J. 2010

HORVÁTH J. András: *A megigényelt világváros. Budapest hatósága és lakossága a városeyesítés éveiben*. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2010.

IGNÁ CZ 2004

IGNÁ CZ Károly: Budapest önkormányzatának alakulása a Horthy-korszakban. In: Gergely Jenő (Főszerk.): *Autonómiák Magyarországon, 1848–2000*. CD-ROM-verzió, L'Harmattan–ELTE Történelem-tudományok Doktori Iskola–Arcanum, Budapest, 2006.

IGNÁ CZ 2007

IGNÁ CZ Károly: Fővárosi választások és a törvényhatósági bizottság közgyűlése Budapesten (1920–1945). *URBS. Magyar Várostörténeti Évkönyv* 2. (2007) 201–226.

IGNÁ CZ 2013

IGNÁ CZ Károly: *Budapest választ. Parlamenti és törvényhatósági választások a fővárosban, 1920–1945*. Napvilág, Budapest, 2013.

ILLÉS 1991

ILLÉS Iván: *Nemzedékek, elitek, ciklusok*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.

KOVÁCS I.–KENDE 2006

KOVÁCS I. Gábor–KENDE Gábor: A két világháború közötti egyetemi tanárok rekrutációja és a középrétegek hierarchiája a társadalmi rangcímrendszer szerint a dualizmus kori Magyarországon. In: KÖVÉR György (Szerk.): *Zombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig*. Századvég, Budapest, 2006, 99–204.

LAKATOS 1942

LAKATOS Ernő: *A magyar politikai vezetőréteg. 1848–1918*. Magánkiadás, Budapest, 1942.

LENGYEL 1993

LENGYEL György: *A multipozicionális gazdasági elit a két világháború között*. ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 1993.

L. NAGY 1972

L. NAGY Zsuzsa: *A budapesti liberális ellenzék 1919–1944*. Akadémiai, Budapest, 1972.

Magyarország 1997

KOLLEGA TARSÓLY István (Főszerk.): *Magyarország a XX. században. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*. 2. kötet. Babits, Szekszárd, 1997.

Az iskolai végzettségi adatok: [https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/171.html#II-171\[AH3\]](https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/171.html#II-171[AH3])

SIPOS 1996

SIPOS András: *Várospolitikai és városigazgatás Budapesten 1890–1914*. Várostörténeti Tanulmányok 3., Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 1996.

TAKÁCS 1998

TAKÁCS Károly: Az elit szociológiai fogalmáról. *Szociológiai Szemle* 1 (1998), 139–148.

TAKÁCS 2008

TAKÁCS Tibor: *Döntéshozók. Városi elit és önkormányzat Nyíregyházán a 20. század első felében*. L'Harmattan, Budapest, 2008.

VARGA 2009

VARGA Balázs: *Az 1945–1956 közötti győri politikai és közigazgatási vezetőréteg társadalmi összetétele és életútjai*. Kézirat, Budapest, 2009.

http://tditeszt.elte.hu/file/dissz_2009_VargaBalazs.pdf

VARSÁNYI 2007

VARSÁNYI Erika: A szociáldemokrata frakció a fővárosi Törvényhatósági Bizottságban, 1925–1948. *URBS. Magyar Várostörténeti Évkönyv* 2. (2007) 227–245.

Ágoston Horváth**At the top of politics. Leading members of the Budapest Municipal Committee between 1920 and 1945**

The aim of the research is to investigate the political elite of the Horthy era in Budapest, and more precisely to identify a narrow, immediate group of elites and to explore their characteristics. I consider the members of the Budapest Municipal Committee to be the political elite of the capital. By the "narrow elite group within the elite" I mean those politicians in the capital who can be assumed and known to have been significant figures in Budapest politics, on one hand, through the duration of their career (at least one full term in the Budapest Municipal Committee), on the other hand, through their involvement in national politics (membership of the parliament and/or the upper house), or through their participation in the city administration (lord-mayoralty, mayoralty), or through their "permanent membership" in the legislative committee. A total of 146 politicians were included in. Their party distribution showed a right-wing predominance typical of the politics of the capital of the period; the opposition was under-represented at the "top" of Budapest politics. During the data collection I mainly relied on the work of Endre György entitled *Until I became a city councillor...* and the parliamentary almanacs, but I also used other encyclopaedias and biographical collections. Based on the data compiled from the biographies I have studied, I analyse the distribution of politicians by place of birth, education, occupation, religion and place of residence (at district level). I also look at issues of social participation and the multiple functions of the leading political actors. Examination of the data shows that the politicians included in the analysis have received a high proportion of professional awards and public honours, too. In addition, 32 social associations and institutions can be identified which were important "scenes" of contacts between the politicians under study, as several of the politicians included in the analysis had also held positions in these associations. My research justifies that it was not only because of its political role that the analyzed group was a leading actor in the life of Budapest.

Az Invalidus-ház / Károly-kaszárnya Gránátos (ma Városház) utcai homlokzata, 1890-es évek, Weinwurm Antal felvétele, BTM KM Fényképgyűjtemény (részlet)